

Bloc 5

**Objectius de qualitat
paisatgística, criteris
i accions**

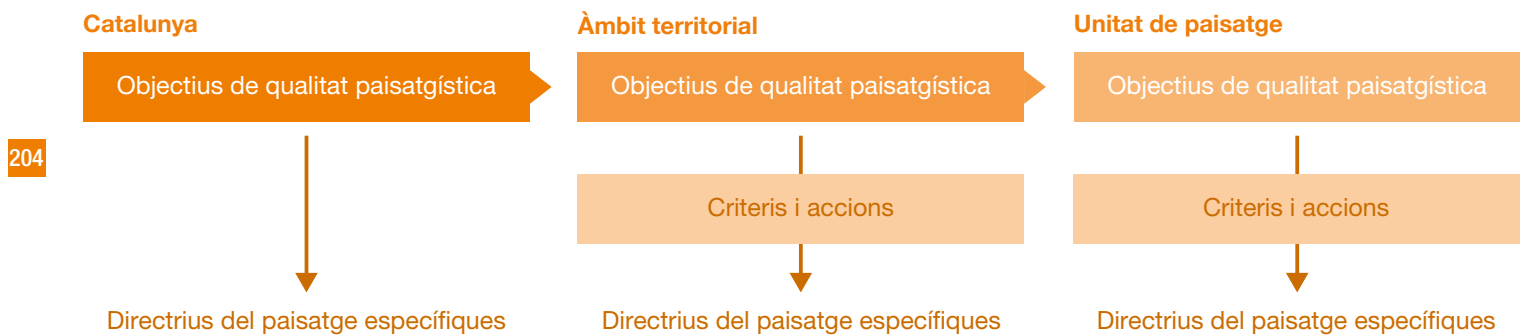
El Conveni europeu del paisatge insta les diverses societats europees a definir uns objectius de qualitat paisatgística. Com a punt de trobada entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge, els objectius de qualitat paisatgística defineixen, de manera fidedigna i després d'un intens procés de consulta i participació pública, la meta final que una societat es marca en termes de millora dels seus paisatges. El mateix Conveni els defineix com la plasmació, des de les administracions públiques, de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn. Els objectius de qualitat paisatgística responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora: «Quin paisatge volem?».

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments mateixos de la planificació territorial, urbanística o sectorial, els objectius de qualitat paisatgística també tenen la funció d'incrementar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. Els objectius de qualitat paisatgística han d'actuar de guia i de marc de referència no només per a l'Administració, en qualsevol dels seus nivells, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'àmbit del que habitualment s'entén per societat civil com en l'individu-

al. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic i faciliten l'avenç cap a una nova cultura de la gestió i l'ordenació del territori que exigeix grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya que elabora l'Observatori del Paisatge són els principals instruments que preveu la Llei del paisatge per definir objectius de qualitat paisatgística a Catalunya. En els catàlegs de paisatge de Catalunya, els objectius de qualitat paisatgística sorgeixen dels atributs, valors i reptes identificats en els paisatges d'aquest àmbit territorial, després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori. Aquests objectius es formulen també per a cadascun dels altres sis àmbits territorials de Catalunya i per a cada unitat de paisatge identificada en els mateixos catàlegs.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions:

Esquema de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, els criteris i les accions, i les directrius del paisatge en funció de l'escala

Deu objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya

De la llarga i variada llista d'objectius de qualitat paisatgística definits a mesura que s'han anat elaborant els catàlegs de paisatge, tant per a les set regions com per a cada unitat de paisatge, n'emergeixen deu que fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya; són els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya:

1. Uns paisatges ben conservats, gestionats i ordenats, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges vius i dinàmics –els existents i els de nova creació a través de la intervenció– capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges heterogenis, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges endregats i harmònics, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges singulars, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus referents i valors, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
7. Uns paisatges sempre respectuosos amb el llegat del passat.
8. Uns paisatges que transmetin tranquil·litat, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.
9. Uns paisatges que puguin ser gaudits sense posar en perill el patrimoni i la idiosincràsia.
10. Uns paisatges que atenguin la diversitat social i contribueixin al benestar individual i social de la població.

Dotze objectius de qualitat paisatgística per a les Comarques Centrals

Per a les Comarques Centrals s'han formulat dotze objectius de qualitat paisatgística, coherents amb els deu definits per a Catalunya. El procés d'elaboració dels dotze objectius de qualitat paisatgística de les Comarques Centrals ha tingut en compte els resultats obtinguts en el procés de participació endegat amb l'elaboració d'aquest Catàleg. Recullen, per tant, les aportacions realitzades pels agents entrevistats com a representants d'entitats socioeconòmiques i culturals relacionades, de manera directa o indirecta, amb la intervenció en el paisatge. També es fan ressò dels resultats de les sessions de debat i les sessions informatives. Finalment, també recullen les opinions expressades per la ciutadania en la consulta que l'Observatori del Paisatge va realitzar a través de la seva pàgina web entre el 23 de novembre de 2009 i l'1 de març de 2010.

D'aquesta manera es pretén assolir un dels reptes plantejats en el procés d'elaboració dels objectius de qualitat paisatgística: complementar la percepció col·lectiva del paisatge –de la societat actual i de la de temps passats– amb consideracions estètiques i tècniques basades en l'interès general.

Els atributs i les qualitats de cadascun dels paisatges caracteritzats i avaluats a través del treball de camp i de l'anàlisi paisatgística esdevenen bàsics a l'hora de plantejar els reptes paisatgístics i els objectius per a l'ordenació territorial de les Comarques Centrals, i, en el marc d'un desenvolupament sostenible, cal que siguin considerats en els processos de disseny del conjunt de polítiques públiques.

L'estructura, les funcions i els valors del paisatge es poden identificar a diferents escales d'anàlisi, en funció del detall amb el qual es treballi, però cada nivell escalar s'articula amb els nivells superiors i inferiors, de manera que el conjunt forma part d'una mateixa composició. Els objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit territorial de les Comarques Centrals s'adrecen a una escala mitjana (1:50.000), d'acord amb l'escala utilitzada en els plans territorials parcials (PTP) i en els plans directores territorials (PDT). Tal com s'estableix en la Llei del paisatge, les recomanacions i les propostes dels objectius de qualitat paisatgística, que per si mateixes no tenen caràcter normatiu, seran precisades i incorporades en les directrius del paisatge previstes en el planejament territorial (article 12 de la Llei 8/2005).

1. Uns assentaments urbans que creixin de manera ordenada i respectuosa amb la seva singularitat, amb uns perímetres nítids, amb unes dimensions d'acord amb les necessitats reals i que no comprometin els valors del paisatge dels espais circumdants però també amb unes entrades als nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge i amb les característiques del relleu general.
2. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions que s'integrin en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat paisatgística.
3. Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris que, per a una bona integració, preguin en consideració els elements estructuradors del paisatge del lloc.
4. Uns paisatges miners d'extracció de sal i carbó de Súria, Balsareny, Cardona o Figols, entre d'altres, que es gestionin de manera adequada per fer compatible l'activitat industrial amb altres de vinculades amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.
5. Un paisatge fabril de colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu, localitzat principalment al llarg dels rius Llobregat, Ter, Cardener i Anoia, que esdevingui un escenari per a usos d'esbarjo, lleure i turisme sense perdre els altres valors estètics, històrics, productius i identitaris.
6. Uns paisatges fluvials, principalment del Ter, Llobregat, Cardener i Anoia, que conservin la funció dels rius com a connectors naturals i com a espais d'oci, de gaudi i d'educació en el lleure.
7. Un sistema d'urbanitzacions que s'ordini i s'integri en el lloc per tal d'aconseguir un nivell de coherència adequat amb l'estructura paisatgística preexistent més enllà dels fronts urbans.
8. Uns elements del patrimoni arquitectònic (restes arqueològiques, esglésies, construccions defensives, molins, ponts) relacionats amb la història de la formació i expansió dels comtats catalans que esdevinguin, sense perdre el valor, fites de referència i punts de descoberta del territori.
9. Uns espais amb valor natural que es mantinguin ben conservats sense perjudici de la seva funció ecològica ni de l'equilibri entre la preservació i els usos agropecuaris, industrials i d'oci.
10. Un paisatge agroforestal preservat i ben gestionat que mantingui a cada lloc la distribució en mosaic formada per una particular combinació d'elements (masies, coberts, cabanyes, murs i construccions de pedra seca, etc.) i que garanteixi la correcta integració en el lloc de les noves construccions, instal·lacions, serveis tècnics i infraestructures.
11. Un sistema d'itineraris i miradors que ofereixin les seqüències visuals i les vistes panoràmiques més rellevants i que permetin descobrir la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Centrals.
12. Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat, així com unes singularitats geomorfològiques preservades com a elements configuradors i emblemàtics del paisatge.

Objectius de qualitat paisatgística

1. Uns assentaments urbans que creixin de manera ordenada i respectuosa amb la seva singularitat, amb uns perímetres nítids, amb unes dimensions d'acord amb les necessitats reals i que no comprometin els valors del paisatge dels espais circumdants però, també, amb unes entrades als nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge i amb les característiques del relleu general.

- Conurbació urbana
- Nucli singular
- Regeneració d'espai urbà degradat (Pla de Barris)
- ◆ Accés o passeig arbrat

2. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions que s'integrin en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat paisatgística.

- Proliferació de carreteres aparador
- Via preferent
- Tran convencional

3. Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris que, per a una bona integració, prenguin en consideració els elements estructuradors del paisatge del lloc.

- Àrea especialitzada d'ús industrial, comercial i equipaments

4. Uns paisatges miners d'extracció de sal i carbó de Súria, Balsareny, Cardona o Fígols, entre d'altres, que es gestionin de manera adequada per a fer compatible l'activitat industrial amb d'altres de vinculades amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.

- Mina
- Muntanya de sal de Cardona
- Colònia minera

5. Un paisatge fabril de colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu, localitzat principalment al llarg dels rius Llobregat, Ter, Cardener i Anoia, que esdevingui un escenari per a usos d'esbarjo, lleure i turisme sense perdre els altres valors estètics, històrics, productius i identitàris.

- Colònia industrial

6. Uns paisatges fluvials, principalment del Ter, Llobregat, Cardener i Anoia, que conservin la funció dels rius com a connectors naturals i com a espais d'oci, de gaudi i d'educació en el lleure.

- Riu principal (àrea)
- Estany de Graugés
- Séquia de Manresa
- Fonts del Llobregat
- Pantà

7. Un sistema d'urbanitzacions que s'ordeni i s'integri en el lloc per tal d'aconseguir un nivell de coherència adequat amb l'estructura paisatgística preexistent més enllà dels fronts urbans.

- Habitatge residencial de baixa densitat

8. Uns elements del patrimoni arquitectònic (restes arqueològiques, esglésies, construccions defensives, molins, ponts) relacionats amb la història de la formació i expansió dels comtats catalans que esdevinguin, sense perdre el valor, fites de referència i punts de descoberta del territori.

- Construcció defensiva
- Pont emblemàtic
- Església i ermita

9. Uns espais amb valor natural que es mantinguin ben conservats sense perjudici de la seva funció ecològica ni de l'equilibri entre la preservació i els usos agropecuaris, industrials i d'oci.

- Espai natural protegit

10. Un paisatge agroforestal preservat i ben gestionat que mantingui a cada lloc la distribució en mosaic conformada per una particular combinació d'elements (masies, coberts, cabanes, murs i construccions de pedra seca, instal·lació, serveis tècnics i infraestructures).

- Àrea amb abundància de pedra seca
- Camí ramader
- Àrea amb abundància de cases pairals
- Núcli en entorn agroforestal

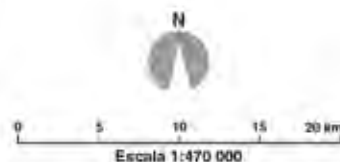
11. Un sistema d'itineraris i miradors que subratllin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Centrals.

- Mirador de consolidació prioritària
- Itinerari paisatgístic global

12. Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitàris de qualitat, així com unes singularitats geomorfològiques preservades com a elements configuradors i emblemàtics del paisatge.

- Fons escènic emblemàtic
- Singularitat geomorfològica

- Xarxa hidrogràfica
- Unitat de paisatge
- Cap de municipi

Unitats de paisatge de les Comarques Centrals

1. Alt Gaià
2. Alt Ter
3. Cabrerès - Puigacalm
4. Cadí
5. Capçaleres del Llobregat
6. Cingles de Bertí i Galifa
7. Conca d'Odena
8. Conca Salina
9. Costers de la Segarra
10. Gúlfers
11. Lluçanès
12. Moianès
13. Montseny
14. Montserrat
15. Pla de Bages
16. Pla de Montserrat
17. Plana de Vic
18. Port del Comte - Vall de Lord
19. Replans del Berguedà
20. Replans del Solsonès
21. Ribera Salada
22. Rubià - Castelltallat - Pinós
23. Sant Llorenç del Munt i l'Obac - el Cairat
24. Serrats de Sanoja i Llanera
25. Serres d'Àncosa
26. Vall del Llobregès
27. Valls de l'Anoia

Proposta de criteris i accions per a l'àmbit de les Comarques Centrals

La Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, en l'article 11, apartat f), estableix que els catàlegs de paisatge incorporaran una proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística. Les mesures, tal com s'han concebut en el Catàleg, equivalen a criteris generals que contribueixen a l'assoliment dels objectius de qualitat paisatgística. Les accions corresponen a actuacions, projectes o iniciatives que, seguint els criteris establerts prèviament, també ajudin a obtenir els objectius de qualitat paisatgística definits. En cap dels dos casos es tracta d'una llista exhaustiva, atès que l'assoliment de l'objectiu de qualitat paisatgística depèn en molts casos de dinàmiques que s'escapen de l'àmbit d'actuació del Catàleg de paisatge.

La proposta de mesures i accions ha de servir, entre altres propòsits, per definir les directrius de paisatge que estableix la mateixa Llei del paisatge de Catalunya i que ha d'elaborar el Departament de Territori i Sostenibilitat per incorporar-les en el planejament territorial. Així, en l'article 12, la Llei del paisatge estableix que les directrius de paisatge són les determinacions que, basant-se en

els catàlegs de paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials. La Llei estableix que els plans territorials parcials i els plans directrius territorials determinen els supòsits en els quals les directrius són d'aplicació directa, els supòsits en els quals són d'incorporació obligatòria quan es produeixi la modificació o la revisió del planejament urbanístic i els supòsits en els quals les actuacions requereixen un informe preceptiu de l'òrgan competent en matèria de paisatge. Els plans territorials parcials i els plans directrius territorials també poden determinar quan les directrius de paisatge són recomanacions per al planejament urbanístic, per a les cartes del paisatge i per a altres plans o programes derivats de les polítiques sectorials que afectin el paisatge. En aquest darrer supòsit, els plans o els programes que s'aprovin han de ser congruents amb les recomanacions de les directrius de paisatge.

El present capítol, doncs, conté tant els dotze objectius de qualitat paisatgística formulats per a l'àmbit territorial de les Comarques Centrals, com els criteris i les accions que han de permetre concretar aquests objectius de qualitat paisatgística, a fi d'integrar-los posteriorment en el planejament territorial en forma de directrius de paisatge.

Objectiu de qualitat paisatgística 1

Uns assentaments urbans que creixin de manera ordenada i respectuosa amb la seva singularitat, amb uns perímetres nítids, amb unes dimensions d'acord amb les necessitats reals i que no comprometin els valors del paisatge dels espais circumdants, però també amb unes entrades als nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge i amb les característiques del relleu general.

Creixement urbà a Igualada. Adriana Olsina

Les estructures urbanes són el reflex de com s'han resolt socialment les necessitats d'habitatge, de com s'ha entès l'espai públic en cada moment històric i de com aquest conjunt s'ha emplaçat en el territori. Els assentaments han de permetre el desenvolupament de les activitats humanes, des de les socials a les laborals, però també garantir la presència d'uns estàndards estètics i ambientals que afavoreixin la qualitat de vida dels seus habitants. Així, cal cercar l'equilibri perquè es puguin desenvolupar en harmonia les diferents activitats humanes en un entorn paisatgístic urbà i natural de qualitat d'acord amb les necessitats i expectatives que la societat demana en cada moment.

Durant les últimes dècades, els nuclis urbans de les Comarques Centrals han sofert un canvi significatiu molt desigual, alguns han patit una notòria despoblació, especialment a les zones rurals i allunyades dels grans nuclis urbans com Manresa, Vic o Igualada, mentre que altres, situats en llocs plans i ben comunicats, han experimentat un creixement dispers i extens.

La dinàmica social i econòmica, però també la manca de coherència del planejament, es concreten en una tendència a la dispersió de les unitats productives, els serveis i l'habitatge; en aquest darrer cas, segons un model de baixa densitat. La dispersió augmenta el consum de sòl i la fragmentació del paisatge natural, dilueix la diferenciació entre urbà i rural i empobreix i banalitza el paisatge urbà. En aquest sentit, nuclis propers han experimentat un procés de conurbació entre ells. Els principals processos s'han dut a terme entre Manresa, Sant Joan de Vilatorrada, Santpedor i Sant Fruitós del Bages (Pla de Bages), entre Igualada, Vilanova del Camí, Òdena i Sant Maure (Conca d'Òdena), entre Vic i Calldetenes (Plana de Vic) i entre Solsona i el Pi de Sant Just (Replans del Solsonès).

210

Aquesta dispersió també ha comportat l'abandonament de molts centres històrics i el seu progressiu deteriorament, mentre creixen de manera desordenada les perifèries. Això implica una pèrdua de patrimoni col·lectiu i d'identitat del sistema d'assentaments. Per intentar pal·liar aquest fet, l'administració ha promogut la rehabilitació d'aquests espais mitjançant plans de millora, com ara el Pla de barris, que s'ha implementat durant els darrers anys en més d'una vintena de nuclis de les Comarques Centrals.

Tot i això, diversos sistemes d'assentaments de les Comarques Centrals constitueixen, pel seu emplaçament en el territori, la seva dilatada història i la presència abundant d'elements patrimonials i identitaris, patrons d'assentament urbans destacats que es descriuen i s'enumeren a continuació:

Nucli de creixement lineal: es tracta d'un patró que predomina força en les Comarques Centrals, ja que es tracta històricament d'un territori de pas; pas d'infraestructures viàries pel corredor del Llobregat, primer vora el riu i més tard vora les vies de comunicació que unien la capital amb els Pirineus. Aquests antecedents històrics han fet créixer els nuclis urbans al costat d'aquests passos. Així, per exemple, els Hostalets de Balenyà, Balsareny, Castellolí, el Bruc, Navàs, Guardiola de Berguedà, Collsuspina, Seva, Sant Fruitós de Bages, Calders i Jorba han crescut seguint una via de comunicació, i, d'altra banda, Monistrol de Calders, Puig-reig, Gironella i Súria seguint el riu.

Nucli en entorn agroforestal: ubicats generalment en zones on predominen les masies disperses, destaquen un seguit de petits nuclis compactes envoltats d'espais agroforestals. És el cas de la Coma, Castell de l'Areny, Sant Jaume de Frontanyà, Borredà, Viver i Serrateix, Oristà, Vidrà, la Molsosa, Can Bou, Prades, Fonollosa, Castellar de la Ribera, Folgueroles, Perafita, els Prats de Rei i Castelltallat.

Nucli de muntanya pirinenca: format per pobles que voregen o sobrepassen els 1.000 metres d'altura, que destaquen per la seva estructura compacta, construcció de pedra a mitja vessant de muntanya, amb carrers irregulars i que tenen, com a edifici principal, l'església dins del mateix nucli. Els nuclis de muntanya pirinenca són: Castellar de n'Hug, Gósol, Saldes, Gisclareny, Cambrils (Odèn), Sant Llorenç de Morunys, Maçaners, l'Espà i Canalda.

Nucli de colònia industrial: formades per un conjunt d'equipaments i edificis creats amb l'objectiu de proporcionar mà d'obra i suport logístic a una activitat industrial. Tradicionalment estaven separats dels nuclis de població, amb habitatges per als treballadors i propietaris i altres serveis com escola, botigues o església; també s'anomenava colònia tèxtil per la seva relació amb el sector. Les principals són l'Ametlla de Merola a Puig-reig; la Colònia de Cal Rosal, entre Berga, Avià i Olvan; Viladomiu a Gironella, i la Colònia de Borgonyà a Sant Vicenç de Torelló. D'altra banda, tenim les colònies mineres, destaquen la de la Botjosa, a Sallent; Vilafruns, a Balsareny, i la colònia de les mines a Cardona. Aquestes seguien una tipologia establerta en totes les zones mineres per l'empresa constructora. Per exemple, a Sallent: cases unifamiliars d'una planta i de petites dimensions alineades en llargs carrers. I, per últim, els petits nuclis de Fígols i Vallcebre marcats per l'activitat extractiva o minera en la seva economia. D'altra banda, també destaquen les colònies de la Farga de Bebié, la Mambla d'Orís, Colònia Monegal, Cal Metre, Cal Bassacs, el Guixaró, Cal Prat, Cal Casas, Cal Pons, Cal Marçal, Cal Vidal, Cal Riera, Aramburu, el Palà, Valls de Torroella, Antiu, Can Cortès, Colònia Galobard, els Comtals, el Burés, el Borràs, Sant Corneli, Santa Maria i la colònia agrícola de Graugés.

També destaquen altres nuclis singulars que esdevenen fites paisatgístiques i elements clau en la configuració dels seus fons escènics. Aquests són: Bagà, Capellades, l'Estany, la Pobla de Lillet, Mura, Cardona, Calders, Sant Llorenç de Morunys, Viladrau, Rupi, Tavertet, Gósol, Castellar de n'Hug, Bellprat, Espinelves, Sant Julià de Cerdanyola, Tavèrnoles, Sant Jaume de Frontanyà i Vidrà.

També cal prendre en especial consideració els grans nuclis de població estructuradors del territori i amb gran pes específic en el territori circumdant: Calaf, Berga, Igualada, Manlleu, Manresa, Santpedor, Sallent, Solsona, Tona, Mojà, Vic i Torelló.

Un altre element important dels nuclis són les seves entrades i sortides. Són el rebedor de les ciutats, i, per tant, requereixen uns criteris d'ordenació i de qualitat paisatgística que les integrin entre l'espai rural i l'urbà, i reforcin el caràcter i la identitat de cada població.

El paisatge dels accessos a nombrosos nuclis urbans de les Comarques Centrals es troba en un procés permanent de transfor-

mació des de fa, sobretot, tres decennis. En aquests espais s'han anat implantant indústries, magatzems, i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis (des de superfícies comercials a l'engròs, com concessionaris de cotxes, magatzems de mobles o hipermercats, fins a altres tipus d'activitats i serveis, com restaurants de carretera, llocs de rentatge de vehicles o gasolineres) que aprofiten els avantatges d'estar situats a peu de carretera. Es tracta d'un fenomen complex, conegut com a carretera aparador. A les Comarques Centrals n'hi ha a nuclis com Igualada, Manresa, Vic, Solsona, Santpedor i Taradell.

D'altra banda, diversos nuclis urbans han conservat les fileres arbrades o plantacions d'alineament que històricament emmarquen l'entrada de molts municipis o formaven part d'avingudes o passeigs urbans i que han esdevingut un dels trets distintius d'alguns paisatges. A les Comarques Centrals hi ha diversos exemples d'aquestes alineacions arbrades a Igualada, Manresa, Seva, Tona, Vic, Berga, Solsona, Navàs, Prats de Lluçanès, Sant Boi de Lluçanès, Piera, Folgueroles, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Tous, Olost, Moià, Navarclés, Perafita, l'Estany, Sallent, Vilanova del Camí.

Criteris

- Promoure una configuració compacta dels nuclis urbans ja consolidats i evitar l'aparició de teixits discontinus que fragmentin el paisatge.
- Afavorir uns límits nítids i de qualitat entre els espais urbans i els rurals a les perifèries, evitant la ubicació d'activitats o instal·lacions alienes en sòl agrícola per tal de preservar-ne la qualitat. Evitar la degradació d'aquests límits creant franges de transició o límits clars, en funció dels casos. Protegir determinats espais agrícoles en actiu que limiten amb el sòl urbà o periurbà com elements que afegeixen qualitat paisatgística i ambiental, sobretot en contacte amb sectors urbans densos.
- Evitar les extensions urbanes que modifiquin morfologies, perfils i escenaris urbans tradicionals, particularment en els casos en què puguin contribuir a l'aparició de fenòmens de conurbació entre Manresa, Sant Joan de Vilatorrada, Santpedor i Sant Fruitós del Bages (Pla de Bages), entre Igualada, Vilanova del Camí, Òdena i Sant Maure (Conca d'Òdena), entre Vic i Calldetenes (Plana de Vic) i entre Solsona i el Pi de Sant Just (Replans del Solsonès).
- Garantir un tractament específic dels processos d'extensió urbana per a la millora del paisatge en relació amb l'estratègia definida pel planejament territorial.
  - En l'extensió urbana, els nuclis que adoptin estratègies de creixement mitjà o moderat, de millora del teixit urbà existent o de manteniment del caràcter rural, han de prioritzar la coherència amb l'estructura paisatgística preexistent (formes del relleu, formacions de vegetació natural i imatge del modelatge agrari), la valoració paisatgística de les àrees de transició entre els espais d'ús urbà i els d'ús rural i la preservació del perfil singular dels nuclis (*skyline*).
  - En el cas dels nuclis urbans on s'indiqui l'estratègia de creixement potenciat, cal optar per solucions que integrin l'estructura paisatgística preexistent en la nova forma urbana.
- Preservar o millorar els perfils singulars dels nuclis que són patrons d'assentaments urbans. Aquests nuclis, perquè són percebuts des de diferents miradors fixos i lineals, aconsegueixen la funció de fites visuals en estreta relació amb els respectius fons escènics. En aquests casos, el planejament urbanístic hauria de preveure mesures per restringir la implantació d'elements volumètrics nous.
- Garantir un tractament acurat de les extensions urbanes en les zones i els nuclis de poblament disseminat amb la finalitat de mantenir el patró de poblament articulat al voltant de les masies. Aquest tipus de patró es localitza, sobretot, als Replans del Solsonès, Serres d'Ancosa, Costers de la Segarra, Guillerics, Cabrerès, Capçaleres del Llobregat i l'Alt Ter.
- Preservar l'encaix entre els espais oberts i les noves extensions urbanes respectant l'estructura del paisatge preexistent i tenint en compte aquests dos aspectes:
  - Les relacions amb els elements preexistents de l'espai obert:
    - Les formes del relleu.
    - Els espais naturals inclosos en el mapa de valors naturals (capítol 5 del bloc 2), i, en aquest cas, és recomanable integrar-los en els espais de cessió destinats a espais lliures.
    - Els fragments de vegetació natural, especialment els elements configuradors del paisatge (prat i pastura, bosc caducifoli i bosc de ribera), inclosos en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2) i, també, en aquest cas, és recomanable integrar-los en els espais destinats a espais lliures.
    - Els elements que configuren la fisonomia del modelatge agrari; com ara els marges, les vores, la vegetació associada, els murs de pedra seca o els canals de reg. Aquests elements estan inclosos en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).
    - La xarxa de camins i molt especialment amb els itineraris recollits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11 i cartografiats al mapa de rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge (capítol 6 del bloc 2).
    - Les construccions aïllades però, sobretot, amb els elements que tenen valor històric; per exemple, restes arqueològiques, esglésies, castells, ponts, molins o masies.

> Continua de la pàg. anterior

Aquests elements estan inclosos al mapa de valors històrics (capítol 5 del bloc 2).

- Els conjunts o recintes formats per les colònies industrials, mineres i agrícoles, i també per les fàbriques de riu, els quals s'ubiquen a les ribes dels rius Llobregat, Ter, Cardener i Anoia. Aquests elements estan cartografiats al mapa de valors històrics (capítol 5 del bloc 2).
- Les relacions amb els elements preexistents del sòl urbà i urbanitzable:
  - La continuïtat morfològica entre la nova trama urbana i les trames preexistents dels assentaments urbans; especialment, dels que són patrons urbans destacats o bé nuclis amb fesomia singular esmentats anteriorment i inclosos en els mapes de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).
  - La connectivitat i la vertebració física, sense barreres, entre els assentaments urbans preexistents, les noves extensions urbanes i l'espai obert periurbà.
  - La visibilitat des de l'exterior del nou front perifèric de l'extensió urbana prenent com a referència el front preexistent (escala, forma i color dels volums) i el fons escènics i les fites definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 12 i cartografiats en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).
- Incloure en el planejament urbanístic les mesures paisatgístiques referents a facilitar la integració de les noves extensions urbanes.
- Mantenir les zones d'horta periurbana existents a les perifèries de les poblacions (Montesquiu, Cercs, Guardiola de Berguedà, Vilanova del Camí, Igualada, Balsareny, Cardona, Sallent, Súria, Prats de Rei, Avinyó, Monistrol de Calders, Monistrol de Montserrat, Artés, Callús, Castells de Galí, Manresa, Navarres, Sant Fruitós del Bages, Sant Vicenç de Castellet, el Pont de Vilomara i Rocafort, els Hostalets de Balenyà, Folgueroles, Sant Julià de Vilatorça, Puig-reig [l'Ametlla de Merola i Can Vidal], Berga, Olvan [l'Estació], la Llacuna, Capellades, la Poble de Claramunt i Piera) i planificar-ne de noves a les futures extensions urbanes.
- Les zones d'horta periurbana seran objecte d'una ordenació paisatgística adequada d'acord amb les indicacions de la *Guia d'integració paisatgística d'hortes urbans i periurbans* del Departament de Territori i Sostenibilitat.
- Considerar, en el planejament urbanístic, la condició dels assentaments urbans com a fons escènics, fita visual i mirador. En aquest sentit, caldria tenir en compte la visibilitat dels nuclis des de fora cap a dins com des de dins cap a fora. En el primer cas, caldria regular l'escala, la forma i el color de les edificacions per millorar la imatge dels assentaments urbans amb la finalitat de no desfigurar el perfil urbà. En el segon cas, caldria ordenar i regular els carrers i els espais lliures amb la finali-

tat de conservar les vistes. Les formes de relleu que són fons escènics o fites visuals estan definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 12 i cartografiats en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).

- Integrar els espais verds urbans (parcs, zones verdes, places, passeigs, etc.) amb els espais forestals i agrícoles periurbans, connectant-los amb la xarxa de camins, les vies o les anelles verdes. A més, dels itineraris definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11, caldria tenir en compte, també, els itineraris paisatgístics de caràcter municipal i supramunicipal.
- Delimitar, en el planejament urbanístic, espais urbans de silenci (parcs, zones verdes, places, campus universitaris, hospitals, etc.) establint àmbits de transició amb l'entorn; per exemple, per mitjà de la topografia o amb franges de vegetació, especialment, arbòria.
- Preveure, en el planejament urbanístic, les plantacions d'arbrat als carrers, passeigs i viari urbà en general; així com, en cada cas, proposar les espècies arbòries adequades a l'amplada, orientació, tipologia de vorera i requeriments generals del carrer. Així mateix, caldria prioritzar l'ús d'espècies autòctones.
- Establir normes generals per aconseguir una senyalització dimensionada i coherent, tant a dins de la trama urbana com als accessos a les poblacions.
- Promoure estudis adreçats a l'adequació lumínica de l'enllumenat públic municipal i l'aprovació d'ordenances reguladores del cel nocturn, a tots els municipis.
- Vetllar, en general, per la qualitat de les visuals als trams d'aproximació i accés als assentaments urbans, però, molt especialment, en aquells casos en què existeix una relació consolidada entre el vial d'accés, el nucli i el fons escènics. Alguns d'aquests casos són el de l'Estany (C-59), el de Sant Martí de Tous (C-241C), el d'Hostalets de Pierola (carrer d'Isidre Vallès), el de Perafita (BP-4653), el de Sant Boi de Lluçanès (BV-4608), el d'Olost (BV-4405), el de Seva (BV-5303), el de Tona (BV-5303), el de Folgueroles (N-141d) o el de Sant Julià de Vilatorça (BV-5201 i BV-5202). Vegeu la relació d'aquests trams d'aproximació al mapa de valors històrics (capítol 5 del bloc 2).
- Vetllar per la qualitat dels passeigs o avingudes arbrades. Entre els passeigs arbrats cal mencionar els de Sant Antoni Maria Claret i de Vall Fred de Solsona, el de la Indústria de Berga, el de Pep Ventura de Vic, el de Pere III de Manresa, el de Mossèn Jacint Verdaguer d'Igualada, el passeig de Ramon Vall de Navàs, el passeig del Lluçanès de Prats de Lluçanès, el carrer de la Rambla de Folgueroles o l'avinguda de Jaume Balmes de Sant Julià de Vilatorça. Vegeu la relació dels passeigs arbrats o avingudes arbrades al mapa de valors històrics (capítol 5 del bloc 2).
- Prioritzar actuacions encaminades a plantar, recuperar o mantenir les fileres arbrades dels trams d'aproximació i d'accés als assentaments urbans així com dels passeigs o avingudes arbrades.

> Continua de la pàg. anterior

En tots aquests casos cal tenir en compte els aspectes següents:

- Els estudis de visibilitat amb la finalitat d'identificar els elements visuals singulars.
  - El paper de l'arbrat com a indicador de seqüència d'aproximació i de la presència de l'assentament urbà.
  - El disseny de les plantacions (mòduls, formacions) d'acord amb els espais de la via (rotondes, miradors, mitjanes, etc.) i els entorns travessats.
  - El manteniment de les fileres arbrades amb espècies arbòries adaptades al lloc.
  - L'estat dels arbres des del punt de vista fitosanitari i tècnic analitzant la mida dels escocells i la relació amb els paviments per assegurar un bon creixement.
  - La poda dels arbres destinada a respectar el gàlib previst a la carretera en tota la seva longitud.
- Millorar els trams d'aproximació i d'accés als assentaments urbans soterrant les línies elèctriques i integrant les casetes que allotgen els transformadors elèctrics, preveient itineraris per al trànsit de diferents tipus d'usuaris, eliminant gradualment els rètols publicitaris i els suports obsolets, regulant les mides, els colors, els materials i les formes de la senyalització i de la retolació comercial, incorporant l'arbrat i rehabilitant els elements patrimonials.
  - Integrar els trams de carretera aparador o de carretera polígon prenent com a referència els elements estructuradors de l'espai obert amb la finalitat de millorar l'encaix entre els espais oberts i les noves extensions urbanes. Les entrades que requereixen una atenció especial són, per exemple, l'N-11a pel costat est d'Igualada, la C-16C i l'N-141c a Manresa, la B-522 i la C-153 a Vic, l'LV-4241b, l'LV-3005 i la C-55 a Solsona, la BV-4511 pel costat est de Santpedor o la B-520 a Taradell.
  - Incorporar, en el planejament urbanístic, un apartat específic sobre el tractament paisatgístic del viari d'accés a les poblacions amb l'objectiu de garantir uns accessos als nuclis urbans ordenats i que facilitin la transició entre els espais oberts i els paisatges urbans, a la vegada que reforcin el caràcter i la identitat dels nuclis urbans als quals estan vinculats. Les mesures introduïdes han de perseguir els objectius següents:
    - Establir criteris d'ocupació i tipologia de l'edificació adjacent a les principals vies d'accés, a fi de formar una unitat visual i estètica prèvia i descriptiva dels valors inherents del mateix nucli urbà, i els seus atributs morfològics i culturals.
    - Considerar les zones dels vials d'accés i façanes construïdes amb àmplies perspectives visuals per tal d'introduir tractaments paisatgístics i criteris especials de protecció als punts emblemàtics de la imatge reconeixible dels nuclis urbans.
    - Estructurar les xarxes de corredors paisatgístics i la seva vinculació amb els nuclis urbans a través dels accessos i les connexions posteriors amb altres buits urbans (passeigs, places, parcs urbans, parcs periurbans i altres espais) atenent a la necessària connectivitat i continuïtat ecològica, social i visual.
    - Integrar les entrades dels municipis de perfil carretera aparador mitjançant mesures de requalificació de l'espai. Es tracta de dotar-les d'uns mínims infraestructurals i d'actuar per tal de minimitzar-ne l'impacte mitjançant estratègies d'ocultació i/o harmonització amb el paisatge circumdant.
    - Remoure els elements que obstaculitzen les continuïtats visuals (rètols, alçàries arbitràries d'edificació dispersa) en els punts d'interès descriptius de les qualitats urbanes. Per això calen estudis de visuals concrets. S'ha d'evitar que les noves extensions es disposin de manera seqüencial sobre les vies de comunicació i que l'edificació formi una façana del tipus carretera aparador o de carretera polígon industrial, que redueixen la qualitat paisatgística de la població.
    - Minimitzar els espais degradats de les perifèries de les poblacions i eixos de comunicació.
    - Determinar els usos no admesos i promoure accions de restauració.
    - Gestionar i recuperar els espais agrícoles abandonats o de zones nues que no acullen cap activitat.
  - Adequar les rotondes viàries ja que solen ser el primer contacte amb la població i enjardinar-les, quan sigui necessari, amb espècies autòctones.

Accions

- Prioritzar la compleció del sòl urbà consolidat i no consolidat per sobre de la classificació de nou sòl urbanitzable.
- Promoure la creació de parcs, horts periurbans o altres equipaments per tal de facilitar una transició harmònica i gradual entre l'espai urbà i el no urbà.
- Impulsar projectes d'integració de les carreteres aparador i de les carreteres polígon de les entrades als municipis.
- Impulsar l'elaboració de plans especials per definir uns criteris d'ordenació paisatgística dels nuclis amb patrons d'assentament singulars.
- Impulsar l'edició d'una guia específica per a la integració paisatgística de les entrades als nuclis que estableixi criteris d'ordenació i de qualitat paisatgística per integrar-les entre l'espai rural i l'urbà, i que reforcin el caràcter i la identitat de cada població.
- Promoure l'elaboració d'un pla d'ordenació paisatgística de les activitats comercials associades als eixos viaris de les entrades als nuclis amb incidència visual (edificis, exposicions a l'aire lliure, instal·lacions adjacents, cromatismes, retolació).
- Impulsar l'elaboració d'un model d'ordenança que reguli el disseny i la implantació de rètols publicitaris a l'entorn de les carreteres, a l'entrada dels municipis i dins de l'espai urbà.
- Emprendre les iniciatives necessàries per anar eliminant gradualment i de manera coordinada amb els ajuntaments i altres organismes competents (Estat, Generalitat, Diputació), els rètols publicitaris a l'entrada dels nuclis urbans i les estructures de suport fora d'ús.
- Incloure en els catàlegs de béns dels diferents POUM, o en altres figures de protecció del planejament municipal, les fileres d'arbres dels accessos i dels passejos d'Igualada, Manresa, Seva, Tona, Vic, Berga, Solsona, Navàs, Prats de Lluçanès, Sant Boi de Lluçanès, Piera, Folgueroles, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Tous, Olost, Moià, Navarres, Perafita, l'Estany, Sallent i Vilanova del Camí.

Objectiu de qualitat paisatgística 2

Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions que s'integrin en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat paisatgística.

Les fileres d'arbres a la vora de les carreteres integren millor aquestes infraestructures en el paisatge. Dani Codina

Les infraestructures lineals, ja siguin de comunicació terrestre (viària o ferroviària), de telecomunicacions aèries, de transport energètic o línies telefòniques, són, sens dubte, unes de les infraestructures que tenen una major incidència en el paisatge, i, consegüentment, més qüestionades per la ciutadania. Tota carretera, autopista, via de ferrocarril o línia elèctrica no és neutra pel que fa als efectes que té sobre el paisatge.

Sobre el paisatge associat a les infraestructures lineals a les Comarques Centrals, més enllà de la fragmentació paisatgística, tenen sovint un efecte negatiu en termes de qualitat del paisatge visual, que pot augmentar en proporció directa a les dimensions de la infraestructura i a la superfície de la conca visual afectada, i és especialment important (des del punt de vista de la percepció social) quan aquestes infraestructures són molt visibles. A més, més enllà de l'impacte directe de l'obra, l'aparició d'una nova infraestructura va associada habitualment a l'aparició d'actuacions paral·leles que impliquen canvis territorials addicionals. L'establiment d'una nova via de comunicació és un reclam molt fort per a futures actuacions urbanístiques.

Aquest fet a les Comarques Centrals es troba agreujat per la difícil orografia, per l'existència de nombrosos pobles i nuclis de població repartits sobre el territori al quals cal donar servei i per l'alt nombre de valors paisatgístics acumulats. Aquesta suma de factors influeix sobre el disseny d'uns traçats que sovint també es planegen i s'executen sense considerar el paisatge en tota la seva dimensió, fet que es veu accentuat per la divisió competencial vigent, que sovint implica que la planificació de les infraestructures es faci de manera segmentada i sense una visió global.

216

Moltes carreteres comarcals i locals de les Comarques Centrals segueixen el trajecte de corredors naturals, especialment el curs del Llobregat, el Ter i l'Anoia, amb l'excepció important de l'Eix Transversal, que travessa un territori que mai no havia estat connectat. Amb el pas del temps, aquestes infraestructures s'han anat adaptant als nous sistemes de transport que hi havien de transitar, però conserven, en la seva majoria, el traçat original així com elements arquitectònics d'elevat valor patrimonial. Alguns trams tenen arrels històriques en les antigues calçades romanes (via Salaria) i en els camins ramaders o carrerades establerts a l'edat mitjana.

Algunes unitats de paisatge també presenten trames viàries d'arrel històrica de traçat menut però molt capil·lar, que relliguen petits

nuclis de població, amb una integració harmònica amb el paisatge. Aquestes són la Plana de Vic, el Pla de Bages i la Conca d'Òdena.

També és important tenir present que les infraestructures viàries, per si mateixes, actuen com a autèntics miradors dels paisatges quotidians, estiguin o no ordenats. Els paisatges visibles des de les infraestructures viàries i ferroviàries són, de fet, els paisatges més vistos i això justifica un tractament acurat tant d'aquests eixos com del paisatge circumdant, especialment en les carreteres d'alta muntanya o de l'Eix Transversal, que va obrir paisatges desconectats de les vies d'alta freqüentació.

Un altre aspecte rellevant és la creació de nous paisatges lligats a la construcció de variants o vies ràpides, que canvien els indrets de pas fins aleshores habituals. Això implica «l'obertura» de nous paisatges i façanes amb noves visuals (*skybacklines*) i un canvi en la imatge de molts municipis. Aquest fet implica la necessitat d'un tractament integral de les noves vistes, tant des de dins de la via com des de l'exterior en els trams més propers als nuclis, de manera que la seva relació no origini conflictes.

D'altra banda, les connexions de línies elèctriques són un element habitual en els paisatges de Catalunya, sobretot en les àrees vinculades a altres infraestructures energètiques (embassaments, parcs eòlics, etc.). Sovint creuen espais de gran interès natural i zones de gran exposició visual, com carenes i canvis de rasant, fet que provoca un impacte visual considerable. El gran dèficit energètic de les Comarques Centrals, especialment al voltant de les grans ciutats (Manresa, Vic, Igualada) ha fet que siguin nombroses les infraestructures lineals que creuen aquest territori en totes direccions. En les de nova construcció cal destacar la recent línia de molt alta tensió (MAT) que creua el sud-est de l'àmbit.

Finalment, les infraestructures per a telecomunicacions sense fils (ràdio, telefonia mòbil, televisió, etc.) requereixen una xarxa d'estacions de repetició per a la retransmissió del senyal. Aquestes instal·lacions s'ubiquen coincidint majoritàriament amb punts alts ja que ofereixen una major cobertura territorial. És precisament en aquests punts on han de conviure amb la majoria de fons escènics emblemàtics, considerats rellevants i en els quals sovint apareixen edificis o elements patrimonials destacats. En el cas de les Comarques Centrals són a les zones més rurals on aquestes infraestructures creen un impacte més gran, ja que creen un grau d'artificialitat notable i poc harmoniós amb el conjunt.

Criteris

Infraestructures lineals de mobilitat

- Procurar la correcta i discreta inserció i adaptació de les infraestructures viàries en el paisatge, per la qual cosa, caldria evitar, en la mesura que sigui possible, la fragmentació física, visual i social del paisatge, minimitzar la generació d'espais residuals no aprofitables i prioritzar mesures contra l'efecte de barrera. L'aplicació d'aquest criteri resulta prioritari a les carreteres A-2, C-25, C-16, C-17, C-15 i C-37.

- Adoptar les solucions adequades per minimitzar la presència de les infraestructures en el paisatge, excepte quan tinguin un caràcter singular justificat, com per exemple:
  - Ponts i viaductes viaris o ferroviaris i altres elements singulars que, mitjançant un projecte de qualitat, poden tenir un caràcter monumental.
  - Conduccions d'aigua a cel obert susceptibles de ser integrades com a elements d'interès paisatgístic.

> Continua de la pàg. anterior

- Trams viaris constitutius de passeigs arbrats.
- Trams periurbans de delimitació de les interfícies urbanes i rurals.
- Integració de vies de diversa tipologia per tal de donar sentit urbanístic als eixos de mobilitat.
- Dissenyar el traçat de les infraestructures viàries perquè no esdevinguin una intrusió en el paisatge. En aquest sentit, s'ha d'adaptar el traçat a la geometria del lloc, ajustar l'afectació (seccions, plataformes, talussos, etc.) a les diferents particularitats del territori travessat i proposar un disseny unitari dels elements i instal·lacions associats.
- Restaurar, d'acord amb les característiques de l'entorn, els trams obsolets d'infraestructures viàries per reconvertir-los en espais d'esbarjo i lleure.
- Projectar una longitud més gran de túnels i falsos túnels i viaductes que la que requereix un traçat que respongui només a criteris funcionals, amb la finalitat de millorar la integració de la infraestructura lineal de mobilitat.
- Acompanyar amb arbrat, o vegetació en general, els elements lineals d'infraestructures. En aquests casos cal prioritzar la revegetació dels talussos (tant de les noves vies com de les existents), espais intersticials de rotondes, mitjaneres, desviaments, parts baixes de viaductes i àrees de descans mitjançant espècies arbòries i arbustives autòctones, així com en les entrades o variants de les poblacions, de manera que reproduïxin en la mesura que sigui possible les formacions vegetals que són pròpies de la zona.
- Dissenyar tant els edificis de servei com el mobiliari de senyalització i il·luminació de manera que s'integrin de la millor manera possible en l'entorn on s'ubiquen, tant pel que fa a la situació, el volum i l'estètica com pel tractament cromàtic.
- Considerar la funció que tenen els projectes viaris com a itineraris de percepció del paisatge, a més de tenir cura de la correcta i discreta inserció i adaptació de la via en el paisatge.
- Les infraestructures viàries definides com a itineraris paisatgístics en l'objectiu de qualitat paisatgística 11 han de mantenir obertes les perspectives al paisatge i evitar la construcció de tanques, edificacions o elements opacs que limitin el camp visual o desfigurin les panoràmiques.
- Garantir que la construcció de noves infraestructures viàries i ferroviàries deixi els passos necessaris per tal d'evitar la fragmentació física i social dels itineraris paisatgístics no motoritzats de les Comarques Centrals definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.
- Conservar el valor patrimonial de les carreteres històricament ben inserides al territori i dels camins ramaders.
- Conservar el valor patrimonial de les trames viàries d'arrel històrica de traçat menut però molt capil·lar, que relliga petits nuclis de població, amb una integració harmònica amb el paisatge. Aquestes àrees són la Plana de Vic, el Pla de Bages i la Conca d'Òdena.
- Evitar, tant com es pugui, la ubicació de qualsevol tipus de publicitat que afecti les conques visuals àmplies i els fons i fites emblemàtics establerts en l'objectiu de qualitat paisatgística 12.
- Considerar, en el projecte, la visió del paisatge des de la infraestructura lineal de mobilitat, i, alhora, la visió de la infraestructura lineal de mobilitat com a element del paisatge. En aquest sentit, cal identificar els diferents intervals paisatgístics (miradors), elaborar estudis de visibilitat (conques visuals, fites), ajustar el traçat a la visibilitat, i, finalment, considerar la percepció dels observadors potencials. La visibilitat és una qüestió que cal tenir en compte, molt especialment en els itineraris motoritzats designats en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.

Instal·lacions de radiocomunicació

- Compactar la implantació de les antenes emissores i de repetició de senyals sense fils en els punts on en coincideixin diverses de manera que s'instal·lin en un sol suport i ubicar-les de manera que no incideixin en la visió de fons escènics i fites ni en la visibilitat des dels miradors. Assegurar el tractament estètic de les antenes i dels edificis de control de manera que s'integrin de la millor manera possible en els fons visuals.

Infraestructures lineals de transport

- Avaluar la possibilitat de soterrar trams de línies elèctriques en els casos en què les seves dimensions o traçat afectin de manera significativa els espais protegits o d'especial interès natural i connector. Aquelles infraestructures que justificadament hagin de ser aèries, haurien de seguir els traçats establerts per carreteres i pel ferrocarril, i quan no pugui ser així, s'haurien d'agrupar en corredors amb criteris de minimització del seu impacte en el paisatge.
- Procurar que les noves línies d'evacuació de parcs eòlics o solars se soterrin fins a les línies de distribució a les quals estiguin connectades. Aquestes actuacions haurien d'aprofitar el pas de les infraestructures lineals preexistents i minimitzar l'afectació del sòl agrari.

Accions

- Restaurar amb condicions paisatgístiques adequades els camins rurals, les carreteres, els senders, els camins ramaders i altres vies de comunicació que resultin afectades per la construcció de noves infraestructures lineals.
- Impulsar que els projectes de noves infraestructures viàries incloguin mesures correctores i compensatòries.
- Reintegrar paisatgísticament les infraestructures lineals mitjançant barreres, tancaments, filtres vegetals o altres criteris, tècniques i estratègies amb l'objectiu de millorar tant l'aspecte com la connectivitat social i ecològica entre els ambients.
- Regular, per exemple a través d'un decret que desenvolupi la Llei de carreteres 2/2009, les condicions per suprimir gradualment els rètols publicitaris desintegrats del paisatge a l'entorn de les carreteres, amb especial èmfasi a les estructures de suport fora d'ús. El mateix Decret hauria d'evitar la ubicació de qualsevol tipus de publicitat que afecti els espais exposats visualment o les fites establertes en l'objectiu de qualitat paisatgística 12.
- Elaborar un pla de restauració de fragments de carreteres fora d'ús que inclogui l'eliminació dels quitrans, talussos, estructures i elements del viari obsolet, i, allà on es consideri pertinent, dotar-los de nous usos com són els miradors o les àrees de descans.
- Impulsar el condicionament de la xarxa de miradors associats a infraestructures de comunicació viària establerts en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.
- Impulsar accions per habilitar part de la xarxa de vies secundàries de menor trànsit rodat per a la contemplació del paisatge. Es tracta de crear una xarxa de carreteres escèniques, que mantinguin les característiques i dimensions històriques i que tinguin miradors, per tal de fer valer els elements de més interès paisatgístic limitant-ne les dimensions i la velocitat de circulació.
- Estudiar la reconducció de les línies d'alta tensió i molt alta tensió en funcionament cap a corredors d'infraestructures, especialment aquells que creuen paisatges amb valor natural, estètic i simbòlic, i forçar el soterrament en els trams més sensibles. En cas d'impossibilitat de dur a terme aquesta acció, estudiar la substitució de les torres actuals per altres menys impactants, per exemple, de fus únic i colors adequats amb l'entorn.

Objectiu de qualitat paisatgística 3

Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris que, per a una bona integració, preguin en consideració els elements estructuradors del paisatge del lloc.

Polígon industrial Plans d'Arau, a la Poble de Claramunt. Observatori del Paisatge

La implantació d'àrees especialitzades en activitats econòmiques acostuma a tenir uns efectes importants en la transformació del paisatge a causa de la seva localització, dimensió i imatge, i té poc a veure amb la lògica ubicació dels assentaments. Generalment es disposen seguint les vies de comunicació i els accessos a les poblacions, a la recerca d'accessibilitat i sòl disponible a preus més baixos, i esdevenir un element característic del paisatge periurbà dels principals nuclis. En alguns casos, la possibilitat d'ubicar-se en els fronts de façana de les vies de comunicació ha pres rellevància com un factor d'imatge i notorietat comercial de les empreses.

La proliferació d'aquests espais construïts té una incidència negativa en el manteniment dels valors paisatgístics perquè fragmenten el paisatge, tendeixen a desdibuixar la frontera entre l'espai urbà i el rural i generen espais on es confonen els usos comercials, residencials i productius sense una ordenació de conjunt prèvia. A l'interior d'aquestes àrees, l'ocupació dels espais durant un període llarg de temps pot suposar un deteriorament de la xarxa viària interior i la degradació de les parcel·les no edificades. Aquests efectes van en detriment de les condicions d'ús dels seus usuaris, la imatge de les empreses i el conjunt visual del polígon.

Cal avançar cap a uns paisatges en els quals els polígons industrials i comercials estiguin tan concentrats i compactats en el territori com sigui possible. A més, s'ha de procurar prioritzar uns polígons que, per la seva mida, alçària, ubicació, façana visual o aspecte de les seves naus no impliquin una interferència visual significativa amb l'entorn; dissenyats de manera que permetin la connectivitat paisatgística, social i visual, i amb qualitat paisatgística intrínseca pel que fa a les edificacions, la xarxa viària interna i la distribució de les zones verdes i la vegetació natural.

Cal tenir especial cura en la configuració de determinats nodes d'activitat econòmica per la magnitud i impacte que provocaran en el paisatge, així com la possible activació de dinàmiques d'urbanització difusa que poden induir. Aquests nodes són, o poden ser potencialment, totes les vies d'accés de l'Eix Transversal als grans nuclis de població de les Comarques Centrals així com les altres principals artèries de l'àmbit (A-2, C-16, C-17, C-15 i C-37). També s'ha de tenir especial cura de les actuacions derivades del desdoblament de l'Eix del Llobregat en el tram nord, i amb el futur traçat de la infraestructura associada a l'Eix Ferroviari Transversal.

Criteris

220

- Localitzar les noves implantacions de polígons d'activitat econòmica en àrees de creixement amb continuïtat amb les trames urbanes o els polígons ja existents i evitar la formació de façanes amb una exposició visual directa a les vies de comunicació per tal d'impedir l'efecte de carretera aparador. Cal evitar-ne la dispersió en el territori, combinant la maximització de l'accessibilitat amb la minimització de l'alteració en l'estructura del paisatge.
- Garantir que les possibles noves àrees especialitzades tinguin especial cura pel que fa a les seves proporcions en relació amb el territori, així com els elements paisatgístics singulars que hi són presents.
- Evitar la construcció de noves àrees especialitzades en els espais agraris d'elevat valor productiu i els espais agrícoles singulars o espais agroforestals singulars; aquests espais amb valor es localitzen al Moianès, al Lluçanès, a la Conca Salina, als Replans del Solsonès i als Replans del Berguedà.
- Definir una ordenació urbanística que tracti amb especial cura l'harmonització volumètrica i la qualitat arquitectònica de les façanes perimetrals. Els criteris sobre integració paisatgística que proposa la Guia d'integració paisatgística. Polígons industrials i sectors d'activitat econòmica, elaborada pel Departament de Territori i Sostenibilitat, són d'aplicació oportuna en els casos de nova implantació i per millorar la integració paisatgística de polígons industrials, logístics o comercials ja existents a les Comarques Centrals.
- Integrar les noves àrees especialitzades de manera harmònica i respectar la singularitat del paisatge en les estructures pre-

xistents, tenint en compte en el projecte arquitectònic aquests dos aspectes:

- Les relacions amb els elements estructuradors de l'espai obert:
  - a. Les formes del relleu.
  - b. Els espais naturals que estan inclosos en el mapa de valors naturals (capítol 5 del bloc 2) i que és recomanable integrar en els espais de cessió destinats a espais lliures.
  - c. Els fragments de vegetació natural que són elements configuradors de paisatge (prats i pastures, bosc caducifoli i bosc de ribera) i que estan inclosos en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2); els quals també és recomanable integrar en els espais de cessió destinats a espais lliures.
  - d. Els elements i les estructures relacionats amb l'activitat agrícola reconeguts com a elements configuradors del paisatge, com ara les construccions de pedra seca i els canals de reg, i que estan inclosos en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).
  - e. Els mosaics agroforestals i agraris que són elements configuradors i que estan inclosos en el mapa de valors estètics (capítol 5 del bloc 2).
  - g. La xarxa de camins, i, molt especialment, els que compleixen la funció d'itinerari paisatgístic i que estan recollits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11 i cartografiats en el mapa de rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge (capítol 6 del bloc 2).

> Continua de la pàg. anterior

- h. Els elements històrics amb valor, (masies, castells, ermites, ponts, colònies industrials, etc.) que estan inclosos en el mapa de valors històrics (capítol 5 del bloc 2).
- i. Els espais de trobada de la població local.
- Les relacions amb els elements preexistents del sòl urbà i urbanitzable:
  - a. En relació amb la morfologia del teixit urbà cal tenir en compte els aspectes següents:
    - Els patrons urbans destacats, descrits a l'objectiu de qualitat paisatgística 1, amb la finalitat d'adequar l'escala, la forma i el color dels volums de les noves àrees especialitzades a les constants tipològiques del teixit urbà preexistent per aconseguir així una correcta relació amb els elements de l'entorn.
    - Les noves tipologies edificatòries es consideraran una bona estratègia sempre que estiguin justificades com a marca de l'empresa o per la significació del volum i que els canvis siguin fruit d'un disseny pensat per al lloc.
  - b. Pel que fa als límits i les façanes del nou conjunt cal tenir en compte els aspectes següents:
    - Els espais de transició amb el teixit residencial, les vies de comunicació, els fronts fluvials o agrícoles amb la finalitat de reforçar una relació correcta amb els elements de l'entorn.
    - Els espais de transició s'han de localitzar de manera preferent als sòls de cessió gratuïta i obligatòria i als sòls per a sistemes destinats a la formació d'àrees d'espai lliure, sempre que no es contradigui amb l'encaix amb l'estructura del paisatge preexistent, i, en tot cas, procurar concatenar els espais de transició i els valors que cal mantenir. En tots els casos, aquesta transició ha de contenir un tractament vegetal que ocultï totalment o parcialment el conjunt edificat, i que minimitzi així l'impacte de les implantacions aparador.
    - La permeabilitat física de l'àrea amb l'objectiu de minimitzar l'efecte de barrera entre el nucli urbà i les zones d'espai lliure periurbanes.
  - c. En relació amb el sistema de visuals que genera la implantació, cal tenir en compte els aspectes següents:
    - Integrar la vegetació natural i preveure la plantació de vegetació en els espais lliures amb la finalitat de modular el grau i la qualitat de l'exposició visual.
    - Preservar les relacions de visibilitat de les fites i dels fons escènics definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 12.
- Considerar el color de les volumetries edificatòries, d'acord amb el cromatisme de l'entorn, com una qualitat que incideix en la qualitat de l'exposició visual.
- Preveure la textura i el color de les cobertes amb la finalitat d'incidir en la qualitat de la visió llunyana de l'àrea especialitzada.
- Adaptar la il·luminació de les façanes segons si s'ubiquen al límit de l'àrea o a l'interior, però també a les necessitats de cada espai. Ara bé, en tots els casos s'ha de tendir a la baixa intensitat lumínica i a la discreció.
- Definir uns criteris unitaris sobre la localització, la mida, el color i la il·luminació de la publicitat i la senyalització amb la finalitat d'evitar la proliferació dispersa, aïllada i volumètricament exagerada.
- Garantir el manteniment i la regeneració dels espais lliures privats, espais erms i espais denudats per tal que no transmetin degradació i deixadesa al conjunt visual de l'àrea especialitzada.
- Incloure, en el planejament urbanístic, en relació amb la promoció d'àrees especialitzades, un apartat de mesures que incorpori els aspectes definits en el criteri anterior.
- Estudiar la capacitat i la disponibilitat de sòl de les àrees especialitzades existents abans de desenvolupar-ne de noves.
- Incentivar la promoció mancomunada supramunicipal d'àrees especialitzades per tal de minimitzar l'ocupació de sòl i la fragmentació dels escenaris.
- Condicionar la construcció de noves àrees especialitzades al desenvolupament d'un percentatge de sòl programat en el planejament urbanístic municipal vigent.
- Vetllar perquè els projectes arquitectònics de noves àrees especialitzades incorporin estratègies, criteris i mesures destinats a la bona integració en el lloc.
- Restituir els valors dels elements del lloc on l'activitat de l'àrea especialitzada els hagi transformat o devaluat. La missió d'aquest tipus d'actuacions tant pot ser la de recompondre les relacions perdudes entre els elements del lloc com la de recrear-ne de noves. Així mateix, la recuperació d'espais d'oportunitat pot anar associada, i sens perjudici dels requeriments d'ordre territorial, urbanístic i ambiental que siguin procedents en cada cas, a la ubicació d'usos o edificacions.
- Preveure la restitució dels valors dels elements del lloc en els casos en què l'activitat de l'àrea especialitzada produeixi una transformació o devaluació inevitables. En conseqüència, caldria que el projecte esmentés de manera precisa l'estratègia, els criteris i les mesures per recuperar els valors.

Accions

- Regular legislativament la introducció del sòl industrial programat per trams, a condició d'una ocupació consolidada percentual del 80% i sempre començant per les zones contigües a la trama urbana preexistent per tal d'afavorir la compacitat, l'estalvi de sòl, l'optimització de recursos, la mobilitat, i evitar la fragmentació paisatgística.
- Impulsar l'elaboració de plans de recuperació paisatgística dels polígons d'activitat econòmica, que prevegin la creació de pantalles arbrades, l'enllumenat adequat, el tractament d'accessos i trames viàries internes, el tractament de paraments, i la transformació de la seva imatge d'acord amb una paleta de colors específica.
- Establir subvencions i/o incentius fiscals a les empreses ja establertes per tal que desenvolupin els aspectes recollits en els plans de recuperació paisatgística dels polígons d'activitat econòmica.
- Elaborar estudis de detall per integrar paisatgísticament les activitats singulars que per motius de l'alçària, el volum, els colors o la situació de les instal·lacions alteren substancialment el perfil del paisatge.

Objectiu de qualitat paisatgística 4

Uns paisatges miners d'extracció de sal i carbó de Súria, Balsareny, Cardona o Fígols, entre d'altres, que es gestionin de manera adequada per fer compatible l'activitat industrial amb altres de vinculades amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.

Vista parcial de la colònia minera de la Botjosa a Sallent. Observatori del Paisatge

A les Comarques Centrals és on es concentren les extraccions mineres més importants de Catalunya. La gènesi sedimentària del conjunt ha permès la formació d'una important conca salina, explotada històricament –cas de la sal de Cardona–, o més recentment –cas de la conca carbonífera. Ambdues han donat lloc a un característic paisatge miner, amb una sèrie d'infraestructures associades a l'explotació que, fins i tot, va arribar a justificar la construcció del ferrocarril.

Colònies, edificis, instal·lacions mecàniques, especialment les torres d'entrada als pous, cintes transportadores, runams i vagonetes formen un paisatge diferent, que ens posa en contacte directament amb el subsol i la formació geològica d'aquestes terres.

Avui aquesta explotació minera està en un fort procés de regressió com a activitat econòmica i la subsistència d'aquests paisatges miners, únics a Catalunya, es veu seriosament compromesa. Algunes mines han tancat, i d'altres, com la Muntanya de Sal de Cardona, han canviat el tipus d'explotació minera per la turística. A banda de Cardona, Súria, Balsareny o Sallent –poblacions que

han crescut a l'empara de les vetes salines–, més al nord, a la unitat de les Capçaleres del Llobregat, el carbó ha estat també font de riquesa i motiu d'explotació a poblacions com Cercs, Figols o Fumanya, i ha transformat els antics paisatges rurals amb múltiples elements industrials que avui dia realitzen funcions de caràcter turístic.

Evitar el desmantellament de la infraestructura d'explotació minera, tant de sal com de carbó, tenint en consideració les possibilitats futures que puguin aportar noves tecnologies per permetre una extracció més rendible i adequar els espais exteriors de les explotacions de manera que no suposin un impacte agressiu en el paisatge, serien algunes de les accions que s'haurien d'emprendre per mantenir aquest paisatge miner, així com fonamentalment controlar els runams i les acumulacions de ferralla obsoleta provinent del desmantellament de la infraestructura minera. Un altre repte és fer compatible l'explotació productiva i l'aprofitament del potencial turístic relacionat amb totes les infraestructures existents i altres elements intangibles associats a aquesta activitat.

Criteris

224

- Identificar i estudiar l'estat de les zones mineres de les Comarques Centrals per potenciar els valors estètics, històrics, socials, productius i identitaris però, també, per realitzar-ne una gestió acurada i individualitzada. Les mines de Sant Corneli, Alfons, Esteve i Sant Josep, conjuntament amb les colònies mineres de Sant Corneli, de Sant Josep i de la Consolació, constitueixen un dels exemples més interessants d'aquests paisatges miners.
- Impulsar un pla estratègic de valorització d'aquest patrimoni, potenciant aquests espais per a usos relacionats amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.
- Garantir que les explotacions en actiu siguin respectuoses, especialment amb els valors naturals dels elements de l'entorn, però també amb els estètics i els històrics.
- Facilitar la integració d'aquestes àrees especialitzades amb els fronts urbans i amb les noves extensions urbanes.
- Mantenir els trets característics de la cultura associada a aquestes activitats extractives, com ara la toponímia, el llen-

guatge o els costums. En aquest sentit, es podria, per exemple, donar rellevància als fets històrics relacionats amb l'activitat minera, com els moviments obrers i formes de vida i la incidència que han tingut en el paisatge actual.

- Fomentar la rehabilitació de les edificacions i les instal·lacions de les explotacions mineres abandonades per millorar la integració en el lloc i afavorir relacions sinèrgiques amb la finalitat de transformar-les en espais per a usos d'esbarjo, lleure i turisme. Aquests escenaris podrien acollir, per exemple, teatre, concerts, actes culturals, activitats esportives, curses d'orientació, actes gastronòmics (cuina de la sal), activitats que necessiten fosc (cinema, sessions de repòs i relaxació).
- Integrar aquestes àrees especialitzades dins la xarxa d'itineraris i preveure les relacions de visibilitat amb els miradors de l'entorn.
- Recompondre les relacions originals o recrear-ne de noves entre aquestes àrees especialitzades i els elements del lloc en els casos on l'activitat minera les hagi transformat o devaluat.

Accions

- Impulsar l'elaboració d'un inventari de les explotacions mineres identificant les àrees que es mantenen en actiu i les zones on la producció s'ha abandonat, i diagnosticar-ne l'estat i la incidència ambiental i paisatgística.
- Recuperar aquells elements que resulten molt identificatius de l'explotació; com, per exemple, antigues vies, vagonetes o ascensors dels pous miners.
- Desmantellar aquells elements que no ofereixin cap possibilitat d'ús futur o bé que ja presenten un grau d'abandó o deteriorament molt avançat.
- Elaborar estudis per integrar en el lloc les edificacions i les instal·lacions. En aquest cas, caldria tenir en compte tot el conjunt edificat, els espais de relació i els elements estructuradors de l'entorn més immediat, així com les relacions de visibilitat des dels itineraris i els miradors assenyalats en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.

Objectiu de qualitat paisatgística 5

Un paisatge fabril de colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu, localitzat principalment al llarg dels rius Llobregat, Ter, Cardener, Calders i Anoia, que esdevingui un escenari per a usos d'esbarjo, lleure i turisme sense perdre els altres valors estètics, històrics, productius i identitaris.

226

*Viladomiu Vell amb vistes del riu Llobregat, l'església i la residència de l'amo, els horts dels treballadors i el canal industrial. Gironella.
Rafael López-Monné*

L'aprofitament de la força motriu de l'aigua dels rius per a usos productius i menestrals ha donat lloc històricament a la construcció d'un conjunt d'infraestructures hidràuliques. Canals i basses de vells molins fariners es reparteixen pel territori seguint els principals cursos d'aigua, així com antigues fargues, la qual cosa significa, malgrat la pèrdua d'ús, una mostra del patrimoni històric col·lectiu lligat a l'aigua.

Posteriorment, els principals rius de les Comarques Centrals van esdevenir la font energètica que va permetre el naixement de la industrialització a Catalunya, iniciant la Revolució Industrial al nostre país, acompanyada posteriorment per una revolució social amb el naixement de l'associacionisme i el moviment obrer. Aquesta etapa històrica va significar el trencament definitiu de la prevalença de l'indústria menestral i del model social tradicional.

Els principals cursos fluvials es van veure alterats amb la construcció de rescloses i canals que alimentaven de força motriu els tallers de fàbriques ubicades en la seva llera, principalment tèxtils, al curs del Llobregat (canal industrial de Berga) i del Ter (canal industrial de Manlleu). Edificis de grans proporcions, poc comuns a les Comarques Centrals, a excepció de castells i esglésies, els pisos per als obrers i altres construccions van modificar el paisatge d'aquests indrets i perduren fins avui en dia, tot i que les crisis industrials i els canvis energètics han buidat d'activitat gran part d'aquestes colònies industrials.

Avui dia, aquest ric patrimoni industrial, però també arquitectònic, ja que gran part d'aquest *boom* no sols va coincidir temporalment

amb el modernisme, sinó que el va finançar en gran mesura, està en perill de degradació per desús.

Cal preservar els espais fabrils com a elements identitaris i a la vegada diferenciadors del paisatge del seu entorn; també, mantenir l'estructura original molt marcada, pròpia d'aquest tipus de colònia, que segueix clarament un patró concret: fàbrica, casa de l'amo, escola, església, economat, cases dels treballadors, plaça, hortes, resclosa i canal, ja que tot això representa un valor cultural i patrimonial industrial i arquitectònic molt destacat.

Per tal que no es malmetin aquestes infraestructures cal buscar nous usos com a forma de conservació: habitatges assistits per a la tercera edat, habitatges de protecció oficial per a joves, habitatges per a col·lectius determinats, centres d'acollida de menors, tallers ocupacionals, centres de creació artística (dansa, pintura, música, etc.).

D'altra banda, cal preservar el conjunt amb un espai de transició que eviti la unió o annexió amb altres espais urbanitzats o nuclis poblacionals; recuperar la vegetació autòctona de l'entorn, així com l'espai d'hortes com a part de les zones de transició abans esmentades i evitar l'aparició de nous elements poc harmònics amb els ja existents.

Un factor positiu en relació amb la pervivència de part d'aquest patrimoni és l'aprovació dels plans directores urbanístics de les colònies del Llobregat (2007) i del Ter i del Freser (2010), ara en actualització, que donen pautes per afavorir una bona ordenació d'aquests espais.

Criteris

- Mantenir de manera íntegra els conjunts edificatoris i l'estat original dels elements amb valor històric, però, també, els entorns o escenaris dins dels quals aquests elements esdevenen comprensibles.
- Conservar els elements associats a la infraestructura hidràulica (riu, rescloses, canals) no només pel seu valor històric sinó també pels seus valors naturals i estètics. És per això que s'ha de mantenir la continuïtat funcional de tot el sistema, en la mesura que es pugui, deixar els canals descoberts i respectar la vegetació de ribera.
- Incloure en els catàlegs de béns protegits dels municipis les colònies industrials, les fàbriques de riu i les respectives infraestructures hidràuliques que hagin quedat fora dels dos plans directores urbanístics de les colònies del Llobregat i del Ter.
- Incorporar en el planejament urbanístic mesures per protegir els entorns on s'ubiquen les colònies, conservar la integritat dels conjunts edificatoris i mantenir la infraestructura hidràulica.
- Fer valer els espais d'horta vinculats a les colònies industrials.
- Integar els espais de vora o de límit dels entorns o escenaris de les colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu amb els espais del front edificat de les extensions urbanes. Aquesta adequació morfològica de les extensions urbanes hauria de ser curosa en el cas de les infraestructures hidràuliques per la seva estreta relació amb el riu.
- Fomentar la rehabilitació de les colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu abandonades amb la missió d'afavorir relacions sinèrgiques per transformar-les en espais o equipaments per a usos d'esbarjo, lleure i turisme.
- Garantir el compliment dels plans directores urbanístics de les colònies del Llobregat i del Ter, i fer-ne extensibles els criteris i les recomanacions a la resta de colònies industrials de les Comarques Centrals.

Accions

- Conservar i restaurar les infraestructures hidràuliques (resclo-ses, canals) per garantir que funcionin correctament.
- Explotar les infraestructures hidràuliques per produir energia, usos recreatius o com a escenari per a l'educació en el lleure.
- Considerar i estimular la reconversió d'aquestes estructures, per exemple, per a usos d'educació en el lleure, artesanals, artístics, de restauració o per equipaments i serveis comunitaris.
- Delimitar i definir els espais de transició i d'articulació territorial de les colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu per mantenir el model d'implantació aïllada.
- Establir un pla de regulació i activació de l'espai d'hortes associat a aquestes infraestructures.
- Elaborar un estudi de la vegetació de ribera actual i dissenyar un pla de recuperació de la vegetació autòctona circumdant a les colònies.
- Donar a conèixer la riquesa d'aquest patrimoni industrial i el seu valor estètic, històric, social i identitari, a les Comarques Centrals amb programes educatius i de divulgació i vincular-ho al creixement de les poblacions properes.
- Recuperar, per difondre'ls, tradicions, costums i vocabulari lligats a les activitats de la indústria tèxtil i de la història socioeconòmica de les colònies, recollint la història a través de les fonts orals encara existents, així com documentació escrita i gràfica.
- Potenciar la creació i el manteniment de centres d'interpretació i museus sobre les colònies, destacant la seva interrelació amb el paisatge circumdant.
- Crear productes artesanals relacionats amb les formes de vida a les colònies, com teixits, eines, instruments, cuinats locals o productes d'horta, per comercialitzar-los.

Objectiu de qualitat paisatgística 6

Uns paisatges fluvials, principalment del Ter, el Llobregat, el Cardener i l'Anoia, que conservin la funció dels rius com a connectors naturals i com a espais d'oci, de gaudi i d'educació en el lleure.

Els contrastos entre l'aigua i els cingles generen paisatges amb un gran poder d'atracció. Pantà de Sau. Adriana Olsina

Al conjunt de les Comarques Centrals hi ha un gran nombre de cursos fluvials que es distribueixen en les conques hidrogràfiques de l'Ebre, del Llobregat, del Besòs, del Ter, del Fluvià i de la Tordera. Conjuntament amb els seus afluents i altres rius menors formen un element configurador de la major part de paisatges, sovint d'una forma transversal, i esdevenen elements de connexió i interacció entre els diversos entorns naturals i d'aquests amb les ciutats i altres àrees humanitzades.

Les Comarques Centrals històricament també han tingut uns sistemes de canals i infraestructures hidràuliques destinades al reg que han donat caràcter a diversos àmbits del territori. Destaca en aquest aspecte la séquia de Manresa, així com tot un seguit de canals i séquies capil·lars que ressegueixen les rieres i els rius d'aquest territori, i que donen servei especialment a petites hortes.

Ja més recentment, també són importants els embassaments, com el de la Baells, Sant Ponç, la Llosa del Cavall, Sau, Tous, Taradell i Seva, que augmenten el valor estètic de la unitat corresponent, permeten un ús turístic i recreatiu i fins i tot creen nous hàbitats per a la flora i la fauna (estany de Vallmitjana).

Un altre aspecte paisatgístic és l'aprofitament que històricament s'ha fet dels cursos fluvials i la modificació que això té en els paisatges propers. Una gran part dels assentaments urbans estan associats a un curs d'aigua o tenen un accés proper a l'aigua, fet que també va ocórrer en el desenvolupament industrial, que cercava en els rius la seva força motriu (vegeu l'objectiu de qualitat paisatgística 5). Avui, el riu i el seu entorn, és a dir, els paisatges fluvials, també actuen com un poderós element d'atracció per establir-hi la residència.

En l'àmbit agrícola, una gran part dels camps de cultiu agrícoles no serien possibles sense els canals de reg o els embassaments anteriorment citats i que aprofiten l'aigua fluvial. Així mateix, han permès l'existència d'extenses zones d'horta en les proximitats de les poblacions, i al seu torn separen els habitatges dels camps de conreu de secà.

També als cursos alts i mitjans dels rius principals hi ha múltiples rescloses i canals, relacionats sobretot amb petites centrals hidroelèctriques creades a finals del segle XIX i principis del segle XX, especialment a la unitat Capçaleres del Llobregat.

Els rius també tenen un valor indispensable com a connectors ecològics dels diversos entorns naturals i com a hàbitats de ri-

bera. Alguns trams dels rius i rieres de les Comarques Centrals presenten una alta qualitat de les aigües donada la poca població instal·lada a les seves lleres amb la consegüent absència de contaminació, que permet el desenvolupament d'una rica flora i fauna característiques dels ecosistemes fluvials. Per tant, és fonamental mantenir una gestió de conservació adequada.

Els boscos de ribera o plantacions cada vegada són menys abundants als trams mitjans. Per contra, als trams alts es manté una vegetació de ribera força ben conservada (ribera Salada, riera de Merlès, riera de Sorreigs, el Bastareny, les fonts del Cardener, l'Aigua d'Ora, etc.).

D'altra banda, l'estètica de la majoria d'espais fluvials, caracteritzada pel contrast entre la làmina d'aigua i el seu contorn vegetal, és una font contínua de mites, llegendes i inspiració artística. La valoració social dels rius és molt alta, i, per això mateix, són referents per a la creació i recreació de la identitat del lloc.

L'objectiu de revalorar els rius com a elements identificadors del paisatge no pot ser considerat, en cap cas, secundari. En aquest sentit, el curs fluvial esdevé un element identitari d'un poble, país o ciutat, relacionat amb l'ús social que aquest tingui. Sovint la ubicació d'una població s'explica per la proximitat al riu i a les vies de comunicació (i sovint també la configuració de diversos països) s'articulen entorn d'un curs fluvial d'importància a causa del corredor geogràfic que han definit.

Finalment, tal com ja s'ha esmentat, cal considerar també el riu com un espai d'oci i gaudi: contemplació de fauna de ribera, espai de passeig, àrees de bany, pesca, etc., fet que està directament relacionat amb la qualitat i facilitat d'accés que hi pugui tenir la població per desenvolupar les diverses activitats. En alguns casos, els cursos fluvials han estat integrats pel creixement urbà i han esdevingut un element configurador del paisatge urbà, com és el cas del Parc de l'Agulla de Manresa, o els cursos fluvials que al pas per les poblacions s'han adequat per a ús recreatiu (Gironella, Sallent, Súria, la Pobla de Lillet, etc.).

Cal, doncs, garantir la correcta gestió i conservació dels paisatges fluvials, i fer-ho adoptant els criteris de la Directiva marc de l'aigua com a marc legal de referència, incorporant els conceptes paisatgístics i de valor social en les actuacions que es portin a terme, a fi de millorar l'estat ecològic dels sistemes aquàtics, potenciar la participació ciutadana, internalitzar els costos de la gestió i l'ús de l'aigua i assolir la gestió integrada del cicle de l'aigua.

230

Criteris

- Considerar àmbits de conservació prioritària tots els cursos fluvials i les respectives àrees d'influència immediata. Convé subratllar la funció connectora dels eixos fluvials del Llobregat, el Ter i l'Anoia pel fet de travessar diferents escenaris de muntanya, urbans i agraris.
- Garantir el manteniment d'un cabal mínim ecològic que garanteixi el sosteniment dels ecosistemes de ribera, així com de la qualitat de l'aigua.
- Afavorir actuacions de regeneració i protecció de les lleres dels rius i la vegetació de ribera pel fet de ser elements de territori

> Continua de la pàg. anterior

amb valor natural (biodiversitat) i estètic (composició, cromatisme, sinuositat) i amb una estreta vinculació entre ells.

- Potenciar els camins dels rius com a itineraris paisatgístics amb la finalitat de tractar els paisatges fluvials no només com a connectors naturals de primer nivell, sinó també com a eixos de relació entre assentaments urbans.
- Revalorar el patrimoni industrial directament associat als cursos fluvials pel seu valor estètic, històric i social.
- Promoure la integració paisatgística de les infraestructures lineals que afectin o travessin els eixos fluvials. En conseqüència, caldria avaluar la visibilitat, minimitzar els moviments de terra, utilitzar la vegetació, assegurar la continuïtat de la funció connectora, dialogar amb els elements de l'entorn i vetllar per la qualitat dels elements del projecte.
- Restaurar els trams degradats de les rieres i petits cursos fluvials que travessen o limiten vores de nuclis urbans i de zones periurbanes i industrials.
- Revaloritzar, amb la finalitat de potenciar els valors socials, les vores dels rius i de les làmines d'aigua com a llocs d'esbarjo i de lleure (zones de bany, zones de pesca controlada, trams navegables, etc.), però també com a escenaris d'educació en el lleure.
- Definir en el planejament urbanístic espais suficients al voltant dels cursos, làmines i punts d'aigua amb la finalitat de potenciar la imatge de conjunt d'aquests escenaris. En aquest sentit, cal fer una especial referència a les vores fluvials de les àrees urbanes següents: Roda de Ter, Manlleu, Torelló, Sant Quirze de Besora, Montesquiu, Manresa, Navarcles, el Pont de Vilomara, Sant Vicenç de Castellet, Monistrol de Montserrat, Sallent, Balsareny, Navàs, Puig-reig, Gironella, Guardiola de Berguedà, la Pobla de Lillet, Igualada i Súria. En totes aquestes vores la normativa hauria de garantir uns espais de transició de qualitat entre el front edificat i la ribera. En aquest espai de transició es localitzaran de manera preferent els sòls de cessió per a espais lliures, i es garantirà que el nou conjunt permeti la visibilitat entre el nucli urbà i el front d'aigua. Per tant, cal tractar acuradament, en el marc del planejament urbanístic, els fronts urbans fluvials per tal de destacar-ne el caràcter i potenciar-ne el valor paisatgístic, així com establir mesures per recuperar la coherència formal en aquells fronts fluvials que l'hagin perduda a causa de la volumetria dels edificis o de la baixa qualitat de l'arquitectura.
- Entendre els fronts urbans fluvials (façanes, passeigs, parcs, travessies urbanes, etc.) com un element amb un destacat valor estètic i identitari, sobretot en el cas dels nuclis històrics. En aquest sentit, és important recuperar, potenciar i preservar les panoràmiques que s'obren sobre el riu.
- Incloure, en els catàlegs de béns protegits dels municipis, les vores fluvials dels nuclis urbans citats anteriorment. En aquest

sentit, cal insistir a tractar la mida dels volums i la forma com s'articulen, i el color de les façanes, així com identificar els elements patrimonials, els circuits de pas i la vegetació associada.

- Incorporar criteris paisatgístics en les actuacions de millora de les lleres promogudes per l'ACA i executades pels ajuntaments. En aquest sentit, per exemple, caldria vetllar pels aspectes dels materials, els tractaments estètics, els moviments de terres i les espècies vegetals emprades.
- Potenciar els acords de custòdia en els paisatges fluvials de major valor natural.
- Regular les extraccions d'àrids que afectin les lleres fluvials i garantir l'adequat tractament i restauració de les zones de la llera ja excavades, si és possible al mateix temps que es realitza l'explotació.
- Les construccions aïllades que es puguin autoritzar prop de les lleres de rius i rieres, i dels llacs, estanys i pantans, estaran obligades al compliment de les disposicions de la planificació hidràulica sempre que no hi hagi un pla especial urbanístic amb l'objectiu d'ordenar el paisatge que justificadament estableixi unes altres condicions.
- Mantenir la continuïtat funcional de les infraestructures de reg (rescloses, canals, séquies, basses, edificacions, instal·lacions, etc.). Per això cal evitar, tant com es pugui, les intubacions i potenciar la vegetació associada.
- Minimitzar les afectacions a les infraestructures de reg pel fet de ser uns elements estructuradors i amb valor que configuren la imatge de conjunt del modelatge agrari; per la qual cosa, i sense que això pugui arribar a ser un obstacle per als requeriments de la concentració parcel·lària, s'han d'ajustar els moviments de terres en els espais agraris als estrictament necessaris.
- Incorporar en el planejament urbanístic una normativa de les infraestructures de reg, amb estratègies, criteris i mesures per mantenir i restaurar la continuïtat funcional. Conseqüentment, es qualificaran com a sòls no urbanitzables d'especial protecció paisatgística les àrees on els sistemes de reg tinguin més valor.
- Incloure, en els catàlegs de béns protegits dels municipis, els sistemes de reg; això és, tota la xarxa, les instal·lacions, les edificacions i la vegetació associada.
- Respectar, per la seva condició d'element estructurador del paisatge, els sistemes de reg a l'hora de projectar els carrers i els espais lliures d'una extensió urbana.
- Integrar en el planejament urbanístic el concepte genèric de la nova Directiva marc de l'aigua (DMA) (2000/60/CE; DOCE, 2000), que entén l'aigua com un element amb valor (natural i social), un recurs, i, sobretot, un bé que cal preservar.

Accions

- Establir una línia d'ajuts per portar a terme activitats, coordinades entre els municipis, d'educació ambiental, redescobriments històrics i promoció dels entorns fluvials, tant al seu pas pels nuclis urbans com en els espais riberencs d'interès natural pròxims. Aquestes activitats s'haurien d'associar a sortides formatives de les escoles, així com a celebracions i actes populars.
- Potenciar els itineraris de descoberta dels paisatges fluvials, com la ruta del Ter o del Llobregat, que reforci o creï una xarxa d'equipaments d'interpretació i senyalització del patrimoni paisatgístic i industrial lligat al riu (passeigs, rutes, miradors, colònies industrials, salts d'aigua, etc.) amb especial consideració dels punts més rellevants. Generar llocs de lleure perifèrics on es vinculi la ciutat i els rius propers amb la xarxa de camins rurals.
- Promoure, en els projectes d'enginyeria i d'arquitectura que afectin les lleres fluvials, estratègies, criteris i mesures destinats a la bona integració en el lloc de les edificacions, instal·lacions i serveis tècnics.
- Inventariar i catalogar com a béns protegits dels municipis els elements amb valor natural, estètic i històric que estiguin associats als paisatges fluvials (molins, rescloses, séquies, ponts, etc.).
- Establir línies d'ajuda per a la recuperació arquitectònica dels elements amb valor històric i social que estan vinculats als paisatges fluvials. En aquest sentit, caldria incorporar-los dins les rutes i els recorreguts lligats als sistemes fluvials com a elements bàsics en el desenvolupament d'aquests escenaris.
- Impulsar un estudi del conjunt dels sistemes de reg del modelatge agrari i de les infraestructures hidràuliques de les àrees especialitzades que valori l'estat de conservació i el deteriorament progressiu en llocs en què l'activitat agrícola o industrial està en procés de desaparició.

Objectiu de qualitat paisatgística 7

Un sistema d'urbanitzacions que s'ordini i s'integri en el lloc per tal d'aconseguir un nivell de coherència adequat amb l'estructura paisatgística preexistent més enllà dels fronts urbans.

233

Les urbanitzacions actuals de les Comarques Centrals han d'assegurar un nivell de coherència adequat amb els elements estructuradors del paisatge de l'entorn i alhora fer front als efectes dels incendis forestals. Urbanització l'Oller (Sant Martí de Centelles). Observatori del Paisatge

Des de la dècada dels setanta i vuitanta del segle xx, les urbanitzacions han experimentat un procés de gènesi i creixement més o menys continuat a les Comarques Centrals. Després de les primeres grans urbanitzacions ubicades a l'entorn de les Valls de l'Anoia i destinades a segones residències, aquest fenomen urbanístic es va intensificar arreu del territori.

En el cas de les urbanitzacions d'alta muntanya, a les Comarques Centrals, són escasses, tot i l'existència d'algun exemple com al Port del Comte, lligada a les pistes d'esquí i que no ha exhaurit el sòl disponible.

Actualment, aquestes urbanitzacions tendeixen a convertir-se en primeres residències. Un fenomen semblant passa amb una altra tipologia d'urbanitzacions, desenvolupada al voltant de ciutats i vinculada a un model urbà de «ciutat jardí», o a habitatges unifamiliars adossats, on preval la primera residència gràcies a la proximitat a la ciutat i l'accés a les xarxes de comunicació (Berga, Solsona, Gironella, Puig-reig, la Pobla de Lillet, Bagà). Generalment, la ubicació d'aquestes urbanitzacions és molt visible ja que ocupen grans extensions als vessants muntanyosos que envolten les grans poblacions. Aquest tipus d'urbanització ha provocat un canvi en la forma dels assentaments tradicionals en el territori i poden presentar problemes d'integració paisatgística i de manca de coherència arquitectònica i urbanística amb els teixits urbans dels nuclis als quals s'adossen. Aquestes urbanitzacions proliferen al voltant de Manresa, Vic, Igualada i pobles més petits de la seva rodalia com Santa Margarida de Montbui, Manlleu, etc.

D'altra banda, no es pot oblidar que moltes urbanitzacions de les Comarques Centrals –com també ha passat en el conjunt de Cata-

lunya– contribueixen a la progressiva uniformització dels paisatges, és a dir, territoris molt diferents entre si pel que fa al clima, la història i la cultura acaben repetint un mateix patró, independentment del lloc on es localitzen. Aquesta homogeneïtzació arriba fins al punt que generen estils arquitectònics i urbanístics monòtons, impropis de les nostres contrades, i on dominen la rèplica i la banalització. Aquesta homogeneïtzació es manifesta, també, per una manca de coherència en l'ús de materials, colors i alçàries que es percep sobretot en les façanes, les teulades o les tanques, fet que genera un paisatge sense autenticitat, aliè al seu caràcter.

Aquest model d'urbanització ha comportat altres conseqüències paisatgístiques, com ara la fragilitat visual de les urbanitzacions construïdes en àrees amb pendents elevats, que es fan visibles des de lluny, l'esgotament dels sòls agrícoles importants a l'entorn dels nuclis urbans, l'alteració de referents paisatgístics de primer ordre, l'alteració o obstaculització de fons escènics emblemàtics, la demanda de serveis (aigua, llum, telefonia, senyal televisiu, etc.), la proliferació de publicitat de la mateixa urbanització als marges de les carreteres properes, i la vulnerabilitat enfront els incendis forestals, etc.

Cal, doncs, avançar cap a la compacitat de les àrees residencials de baixa densitat, evitant una major dispersió de les urbanitzacions actualment existents i passant d'un model dispers a un model més compacte, apostant per un model de compactació i relligament al teixit urbà que afavoreixi les continuïtats paisatgístiques urbanes i limiti l'ocupació de nous sòls. La Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics, ha de contribuir a l'assoliment d'alguns d'aquests objectius.

234

Criteris

- Evitar, tant com es pugui, una major extensió de les urbanitzacions actualment existents i afavorir l'ocupació dels espais lliures de l'interior del teixit urbà abans d'ocupar noves àrees perifèriques.
- Impulsar estratègies d'urbanització que relliguin les àrees consolidades amb els nuclis urbans, especialment en urbanitzacions vinculades a la primera residència i a les xarxes de comunicació.
- Promoure, seguint les indicacions de la Llei de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics, accions per tal de dotar les urbanitzacions dels serveis urbans bàsics, impulsant la millora de la qualitat estètica i ambiental integral: accessos, perifèries, regulació de les tipologies constructives i dels tipus de cobertes, i els codis cromàtics en les edificacions, així com l'asfaltat de carrers, l'enllumenat públic, la recollida de residus o la creació i rehabilitació dels espais públics.
- Millorar els fronts urbans de les urbanitzacions per tal d'assegurar un nivell de coherència adequat amb els elements estructuradors del paisatge de l'entorn i alhora fer front als efectes dels incendis forestals.
- Ordenar els accessos i els fronts urbans de les urbanitzacions amb l'objectiu de millorar la imatge de les àrees especialitzades d'ús residencial.
- Preservar al màxim la vegetació natural existent i efectuar noves plantacions tant en els espais públics com privats a base d'espècies autòctones.
- Promoure, entre els propietaris privats, la rehabilitació progressiva de la imatge de la urbanització mitjançant la unificació de criteris en la composició, els materials i els colors de les tanques.
- Unificar formes, volums i colors dels elements auxiliars, això és, per exemple, casetes per a transformadors, bústies de correu comunitàries, zones de recollida d'escombraries, enllumenat de baixa intensitat, asfaltat o voreres.
- Promoure la creació d'espais públics, preferentment amb vistes panoràmiques, i urbanitzar-los prenent com a referència

l'estructura paisatgística més enllà del front urbà. Aquests espais es podrien vincular a la xarxa de miradors i itineraris definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.

- Identificar el nom de la urbanització i els noms dels carrers amb trets característics o amb la toponímia del lloc amb la finalitat de dotar d'identitat aquests assentament urbans.

- Integrar i valorar els elements del territori amb valor que estiguin a l'interior de les urbanitzacions o bé a l'entorn més immediat.

Accions

- Promoure la redacció i la difusió d'un document de concertació d'estratègies entre els agents públics i privats sobre el color, les tanques i la vegetació que s'han utilitzar en les urbanitzacions.

- Elaborar un projecte de valoració social de les urbanitzacions, coordinat entre els ajuntaments i els consells comarcals, amb processos de participació pública i amb l'objectiu d'identificar valors i estratègies de reivindicació d'aquests espais urbanitzats.

Objectiu de qualitat paisatgística 8

Uns elements del patrimoni arquitectònic (restes arqueològiques, esglésies, construccions defensives, molins, ponts) relacionats amb la història de la formació i expansió dels comtats catalans, que esdevinguin, sense perdre el valor, fites de referència i punts de descoberta del territori.

236

El patrimoni arquitectònic històric aporta valor al paisatge. Oriol Clavera

Les Comarques Centrals van constituir durant uns quants segles la frontera «militar» entre el món cristià i el món musulmà; l'anomenada Marca Hispànica feia lloc i plaça en aquestes terres. Aquest fet va comportar, especialment a llevant, on se situaven els cristians, la construcció d'un gran nombre de castells com a punts avançats de control i observació, punts sobre els quals posteriorment es va organitzar l'assentament d'una població que cercava seguretat entre els seus murs i guarnicions alhora que era afavorida (cartes de població, exempcions, etc.). Un cop assegurades les necessitats defensives, la construcció d'una església cuidava les necessitats espirituals, sobretot en un moment en què aquestes terres lliuraven una autèntica guerra de religió.

Aquest fet es va traduir sobre el territori en una rica xarxa de castells que es va anar desplaçant cap a ponent, així com d'esglésies i ermites a mesura que s'afermava la seguretat de l'indret i s'anava repoblant. Aquests edificis es van construir segons l'estil arquitectònic del moment, el romànic, i solien ocupar llocs destacats, ja fos per necessitats defensives (sobre turons o llocs elevats, amb àmplies perspectives) o necessitats socials (llocs predominants, centrals, etc.).

Tampoc no mancaven les grans possessions eclesiàstiques, representades normalment per importants monestirs, els quals disposaven d'elements defensius, especialment un gran mur que envoltava el conjunt, i que donaven una morfologia de clos al monestir.

També van aparèixer tot un conjunt d'edificacions menors per controlar el territori i les ràtzies musulmanes, com les torres de guaita; fins i tot les construccions aïllades dedicades a l'explotació agrària, tipus masia, a vegades van prendre una forma fortificada, i van arri-

bar a disposar d'una autèntica torre «militar» i baluards a les cantonades. La funcionalitat d'aquestes masies fortificades va continuar al llarg dels segles posteriors (conflictes bèl·lics, bandolers, fins i tot alguna incursió pirata sobre les més properes a la línia de costa). Al segle XVII, inclús es van posar de moda i van aparèixer afegitons ornamentals en algunes masies.

Així, avui en dia, les Comarques Centrals disposen d'un ric patrimoni associat a aquesta antiga funcionalitat i que caldria potenciar, ja que, si bé l'espectacularitat del seu romànic no té la potència del d'altres indrets (Ripoll o Sant Pere de Rodes), disposa d'una densitat i uns valors històrics remarcables.

Amb relació a aquest patrimoni, i també al patrimoni natural, cal destacar aspectes intangibles que contribueixen a generar un imaginari col·lectiu. En aquest sentit, les bruixes, dimonis, bandolers, dones d'aigua o goges, personatges llegendaris, mitològics i religiosos, a més d'un riquíssim patrimoni històric, tenen el seu origen i estan estretament vinculats a un paisatge ric i variat, amb rius, rieres, gorgs, congostos, muntanyes encinglerades, boscos feréstecs, balms, coves i avencs, que, amb base històrica o sense, estimulen l'imaginari popular i col·lectiu.

Cal preservar el paisatge que va lligat a aquest patrimoni immaterial a fi de comprendre l'essència d'aquestes llegendes, ja que no es poden deslligar de les realitats materials d'aquests paisatges. Donada la importància que té en l'imaginari col·lectiu, no només en l'àmbit local sinó a escala de tot Catalunya, també és imprescindible establir una sèrie de mesures i accions per preservar i difondre totes les característiques definidores del paisatge lligat a aquest patrimoni.

Criteris

- Adequar els entorns d'aquests elements del patrimoni arquitectònic com a miradors i espais d'educació en el lleure, per la qual cosa, s'ha d'evitar que l'emplaçament de construccions o instal·lacions (senyalització, edificis de servei, panells informatius, etc.) alteri la qualitat de les vistes principals i, alhora, s'han de traslladar o enderrocar les preexistents que desfigurin la imatge de proximitat.
- Evitar, si no està plenament justificada, la reconstrucció de parts senceres dels elements patrimonials enrunats i limitar-se només a les actuacions de manteniment i de reparació.
- Mantenir els entorns dels elements del patrimoni arquitectònic amb el mobiliari mínim necessari i que sigui harmoniós amb el conjunt, i de formes i colors concordants.
- Facilitar els accessos amb una senyalització efectiva i curosa amb el lloc.
- Procurar que la senyalització i els cartells interpretatius instal·lats no trenquin la visual i les perspectives del conjunt.
- Promoure, entre els agents públics i privats, la conservació, el condicionament paisatgístic i el valor de les infraestructures i els serveis d'ús públic associats als elements del patrimoni arquitectònic cartografiats en el mapa de valors històrics i en el mapa de valors simbòlics (capítol 5 del bloc 2).
- Aprofitar els valors estètics, històrics i identitàris associats als elements del patrimoni arquitectònic per sensibilitzar la ciutadania en qüestió de paisatge.
- Deixar lliures de construccions, instal·lacions i serveis tècnics les àrees d'influència dels elements del patrimoni arquitectònic amb la finalitat de conservar l'entorn i les relacions de visibilitat.
- Garantir el bon estat de conservació dels elements patrimonials i controlar la vegetació o altres condicionants que el puguin malmetre.
- Establir unes pautes de construcció específiques de tanques o proteccions, per tal d'assegurar-ne un bon encaix i que no impedeixin la visibilitat del patrimoni.

- Evitar la degradació dels paisatges associats al patrimoni immaterial.
- Definir i acotar les localitzacions dels marcs físics que han donat peu a les llegendes, mites o tradicions.
- Associar la toponímia dels llocs amb el patrimoni immaterial.
- Vincular el coneixement del patrimoni immaterial amb el desenvolupament socioeconòmic de les zones corresponents.
- Procurar que les explicacions o referències a llegendes sempre vagin acompanyades d'una explicació del paisatge corresponent.

Accions

- Identificar i catalogar el patrimoni arquitectònic relacionat amb la història de la formació i l'expansió dels antics comtats catalans.
- Desenvolupar estratègies turístiques que ofereixin rutes diverses i temàtiques (castells, torres de guaita, masies fortificades, edificis religiosos) adequades a diferents tipologies de públic, que afavoreixin la descoberta d'aquest patrimoni i alhora del territori.
- Establir uns protocols homologats per a la conservació, reparació i reconstrucció d'aquests elements del patrimoni arquitectònic.
- Estudiar la possibilitat de declarar zones lliures de qualsevol construcció, instal·lació i servei tècnic que no siguin d'ús cultural als voltants dels elements amb valor històric i identitari definits en el mapa de valors històrics i en el mapa de valors simbòlics (capítol 5 del bloc 2). Vetllar especialment per la qualitat de les construccions que s'admeten en aquesta franja. Aquestes zones s'haurien d'integrar en el sistema d'espais oberts del Pla territorial de les Comarques Centrals i dels planejaments urbanístics corresponents.
- Establir plans de millora i condicionament paisatgístic, i, si escau, de recuperació de l'entorn visual proper (500-1.000 m), per al patrimoni històric que constitueixen les edificacions isolades en el sistema d'espais oberts.
- Senyalitzar amb infraestructura física (associada als itineraris o als miradors definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11) les àrees i els elements identificats en el mapa de valors històrics i en el mapa de valors simbòlics (capítol 5 del bloc 2). En aquest sentit, les institucions implicades poden promoure la revisió, i, si escau, la substitució de la senyalització paisatgística existent, cercant, en la mesura que sigui possible, un sistema homogeni per a tot l'àmbit territorial.
- Elaborar i difondre la cartografia dels escenaris associats al patrimoni immaterial.
- Evitar determinades intervencions, fins i tot d'arranjament, que puguin desvirtuar la imatge del paisatge associat al patrimoni immaterial.
- Potenciar la difusió mitjançant actes culturals, publicacions i activitats educatives i pedagògiques que fomentin la investigació i el coneixement del patrimoni material i immaterial, emprant tota mena de suports, materials i virtuals.
- Integrar aquest patrimoni a l'oferta turística i comercial dels municipis implicats, intentant diversificar-la.
- Catalogar les tradicions, llegendes i mites com a bé cultural local que cal protegir.

Objectiu de qualitat paisatgística 9

Uns espais amb valor natural que es mantinguin ben conservats sense perjudici de la seva funció ecològica ni de l'equilibri entre la preservació i els usos agropecuaris, industrials i d'oci.

Els paisatges de muntanya prepirinenca contenen abundants valors naturals. Adriana Olsina

Els espais naturals constitueixen els nodes principals de la matriu ecològica que configura el sistema d'espais oberts. En l'àmbit territorial de les Comarques Centrals les àrees de relleu muntanyós estan constituïdes bàsicament per boscos on els conreus i els assentaments es concentren en els fons de vall i modelen un paisatge agroforestal.

Els espais naturals de les Comarques Centrals estan constituïts principalment per boscos, la majoria de tipus secundari (pinedes), principalment situats en zones de pendent i fondalades, que ocupen un percentatge important de la superfície. També cal destacar els sectors de domini rocós: cingles, balmes, avencs i perfils retallats com Sant Llorenç del Munt, Montserrat o el Collsacabra i els espais que formen part de l'Inventari d'espais d'interès geològic elaborat per la Generalitat de Catalunya.

D'altra banda, els paisatges amb presència d'aigua, com embassaments, surgències, gorgs, saltants, meandres i zones humides són també característics d'aquests paisatges naturals.

A part de la creació de noves figures de protecció i ordenació dels espais naturals (d'acord amb la Llei 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals), es va començar a planificar la viabilitat ecològica, econòmica i paisatgística d'aquests espais, fent valer les seves singularitats i referències culturals. L'última normativa en aquest sentit és la Llei del paisatge.

Així, existeixen diverses figures de protecció que engloben una bona part dels espais naturals de les Comarques Centrals i que articulen la base dels espais naturals d'aquest àmbit. Tot i que els graus de protecció del sòl, usos permesos i gestió d'aquestes àrees poden diferir bastant, destaquen les figures i espais naturals següents:

240

Parcs naturals i altres espais protegits:

- Parcs naturals: Montseny, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Cadí-Moixeró, Muntanya de Montserrat.
- Paratge natural d'interès nacional (PNIN): Massís del Pedraforca.
- Reserva de la biosfera: Massís del Montseny.
- Reserva natural parcial: Montserrat, Riera de Merlès.
- Pla d'espais d'interès natural (PEIN): Carbasí, Sistema prelitoral central, Valls de l'Anoia, Valls del Sió-Llobregós, Montserrat, Roques Blanques, Capçaleres del Foix, el Moianès, Muntanya de Sal de Cardona, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Serra de Castelltallat, Riera de Merlès, els Tres Hereus, Serres del Cadí - el Moixeró, Serra de Queralt, Serra del Catllaràs, Serra de Montgrony, Serra d'Ensija-els Rasos de Peguera, Serra de Picancel, Serra del Verd, Rasos de Tubau, Riera de Navel, Serres de Busa – els Bastets – Lord, la Sauva Negra, Massís del Montseny, les Guilleries, Savassona, Turons de la Plana Ausetana, Collsacabra, Montesquiu, Serres de Milany

– Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt, Riera de Sorreig, Cingles de Bertí, Serres d'Odèn-Port del Comte, Ribera Salada, Serra de Turp i Mora Condal – Valldan, El Miracle.

- Xarxa Natura 2000 (ZEC, ZEPA, LIC): Capçaleres del Foix, Carbasí, Gallifa-Cingles de Bertí, Les Guilleries, Massís del Montseny, Montgrony, Montserrat – Roques Blanques – Riu Llobregat, Obagues de la riera de Madrona, Prepirineu Central català, Rasos de Tubau, Ribera Salada, Riera Clariana, Riera de la Goda, Riera de Merlès, Riera de Sorreig, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Serra de Castelltallat, Serra de Catllaràs, Serra de Turp i Mora Condal – Valldan, Serres de Queralt i Els Tossals – Aigua d'Ora, Sistema prelitoral central, Sistema transversal català, Valls de l'Anoia, Valls del Sió-Llobregós.

Zones humides:

- Conca del Llobregat: el Gorg Salat, meandre de Castellbell i el Vilar, resclosa de la séquia de Manresa, embassament d'Argençola, aiguamoll de la Bòbila de Santpedor, la Corbatera, Pla de Reguant, estany de l'Estany, estanys de Graugés, pantà de Serrateix, pantà de l'Espunyola, pantà de Casseres, estany de Cercs, riera de Navel, torrent i pantà de Garet, pantà de la Gavarresa, pantà de la Fusta.
- Conca del Ter: estany de Vallmitjana, bassa de les Salines.
- Mulleres i torberes d'alta muntanya: rec de sota el Pla de l'Orri, Pla de Catllaràs, coll de la Plana, rec de la Baga (tocant al Pas de l'Escaell), font dels Set Forats (massís del Pedraforca), entre l'Espà i Gósol (massís del Pedraforca), font del Serrat Gran (vall de Gréixer), Comafloriu, sota la Roca Gran d'en Ferrús (serra d'Ensija), solell de la serra d'Odèn (prop de l'Abeurador).

Espais d'interès geològic:

- Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central.
- Domini Catalànic: Discordança del Brull i Paleozoic de l'Avencó, Mines de Sant Marçal (Montseny), Sant Procopi - Els Mollons, Successió miocena dels Hostalets de Pierola.
- Conca de l'Ebre: Cardona - Muntanya de Sal, Cingles de Tavertet - El Far, Cova del Serrat del Vent (Tavertet), Coves del Toll - Collsuspina, Escull de La Trona, La Tossa de Montbui, Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, Sobrevia - Coll de Romagats, Súria-Tordell, Xaragalls de Santa Eulàlia de Riuprimer.
- Domini Pirinenc: Anticinal d'Oliana, Borredà-Sant Jaume de Frontanyà, Coll de Fumanya, Discordances progressives de Sant Llorenç de Morunys, L'anticinal de Bellmunt, L'Espà-Saldes, Mines de carbó de Figols, Mines de petroli de Riutort, Mines de Vallcebre, Pedraforca, Riolites de Gréixer, Roques volcànoclàstiques de Castellar de N'Hug, Santa Maria de Queralt, Serra del Cadí.

Criteris

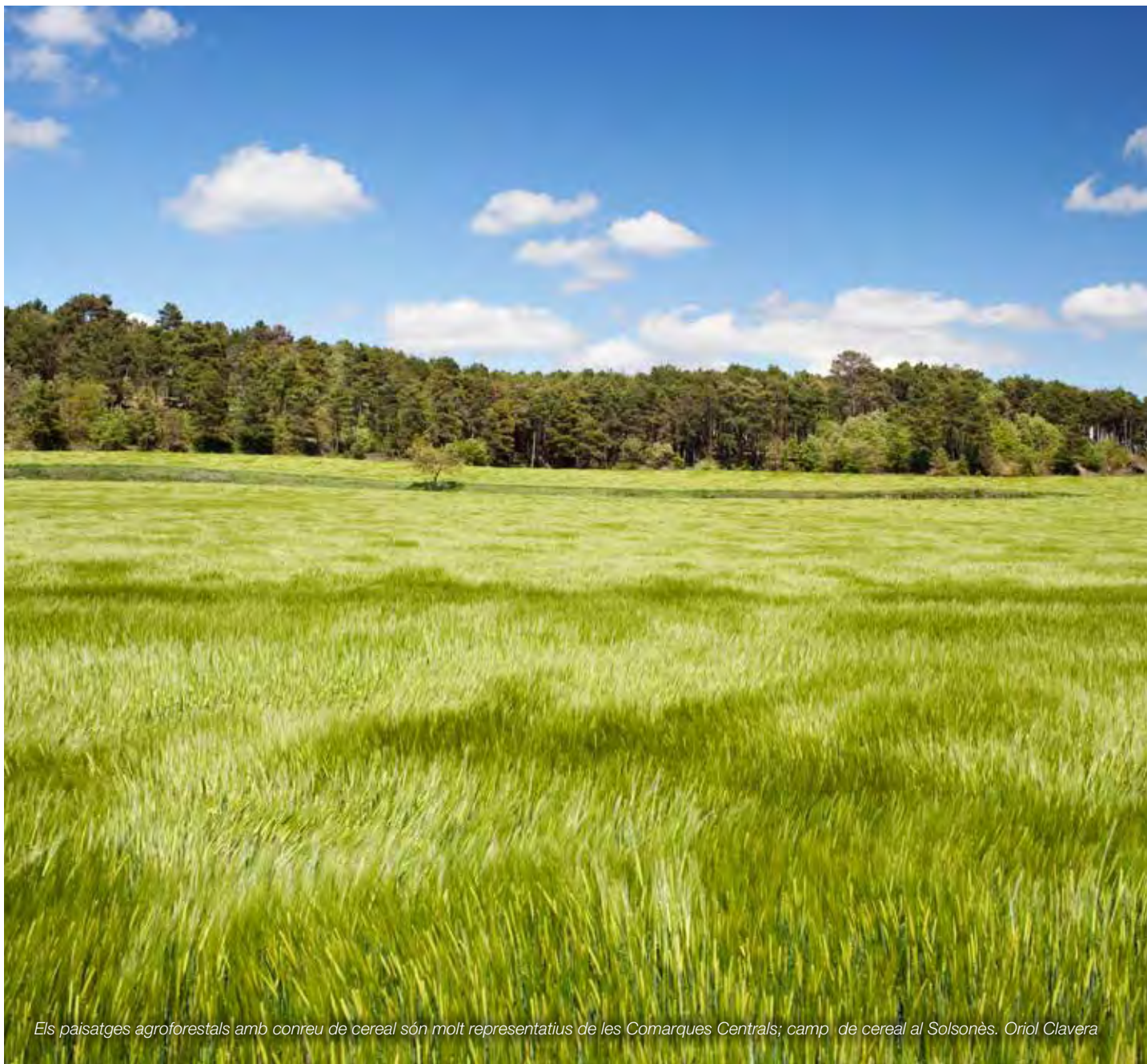
- Garantir que els espais naturals tinguin una vegetació i una fauna pròpies del domini biogeogràfic que els correspon i que es gestionin de manera efectiva per assolir una qualitat paisatgística adequada.
- Combinar les dinàmiques naturals amb el manteniment dels elements amb valors històric, social, productiu o identitari.
- Elaborar en el planejament urbanístic una normativa sobre les àrees de modelatge agrari que envolten espais naturals, amb estratègies, criteris i mesures, per mantenir la seva funció d'espais de transició i d'articulació territorial.
- Aplicar mesures de protecció del sòl per garantir l'amortiment i la preservació de les dinàmiques naturals enfront de la pressió urbanística que puguin patir els espais naturals, implementant en sòls urbanitzables no consolidats espais de transició o d'articulació territorial per procurar una relació coherent entre l'espai natural i l'espai urbà, mitjançant, per exemple, amb espais de verd urbà, hortes urbanes o àrees d'agricultura periurbana.
- Garantir la protecció del sòl que aconsegueix una funció de connector ecològic per preservar les dinàmiques i els valors dels espais naturals.
- Urbanitzar els espais públics dels assentaments urbans de manera integrada, a partir de la xarxa de camins, amb les àrees agrícoles i naturals veïnes de l'espai obert.

Accions

- Establir òrgans rectors i plans d'usos, gestió i protecció per a tots els espais naturals que no disposin d'aquestes figures, amb l'objectiu bàsic d'elaborar un estudi d'estat de conservació i d'establir un full de ruta, on s'incloguin els objectius de qualitat ecològica i paisatgística necessaris per a cada espai natural.
- Impulsar, des dels òrgans gestors dels espais naturals, una xarxa d'itineraris i miradors per al gaudi i l'observació del paisatge, basant-se en els definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11, on es posin en relleu els valors naturals d'aquests espais i es garanteixi la possibilitat d'accedir a la natura.
- Vetllar, els organismes competents, pel correcte compliment de la legislació en matèria d'accés motoritzat al medi natural.
- Incentivar la gestió pública o consorciada dels boscos com a mesura complementària a la política de prevenció d'incendis forestals.
- Impulsar l'elaboració d'un pla de restauració dels paisatges d'alt valor ecològic i paisatgístic en retrocés o sotmesos a afeccions o abandonaments.

Objectiu de qualitat paisatgística 10

Un paisatge agroforestal preservat i ben gestionat que mantingui a cada lloc la distribució en mosaic formada per una particular combinació d'elements (masies, coberts, cabanyes, murs i construccions de pedra seca, etc.) i que garanteixi una integració correcta en el lloc de les noves construccions, instal·lacions, serveis tècnics i infraestructures.

La duresa de les condicions climàtiques a les Comarques Centrals, especialment la falta de pluja, que ha condicionat l'actual morfologia, i, en conseqüència, la creació i qualitat del sòl, ha obligat d'antuvi a una selecció de les àrees més aptes per al conreu i al rebuig d'altres, que són les ocupades encara avui pels boscos, tot i que alguns es mostren molt transformats per l'ésser humà.

Avui, la interrelació entre les difícils condicions agràries i la baixa densitat de població retroalimenta encara més una ocupació molt selectiva del territori conreat, i dona lloc a un mosaic format per conreus de secà i clapes de bosc que alternen ininterrompudament sobre grans extensions, prestant un matís enriquidor al conjunt del paisatge, un caire antròpic i controlat, amb línies de bosc netes i perfilades que donen sensació de paisatge ordenat, una sensació sempre valorada a l'hora de qualificar paisatges per gran part de la població.

Tot aquest paisatge agroforestal està farcit d'un patrimoni divers format per les construccions rurals tradicionals: castells, torres defensives i de guaita, construccions religioses (tractades a l'objectiu de qualitat paisatgística 8), construccions productives (formades per masos, amb les seves corresponents masies, murs de pedra seca, sistemes de canals i infraestructures hidràuliques) i diversos patrons de poblament que vinculen història, territori i població de les Comarques Centrals, que tenen un gran valor històric i arquitectònic i il·lustren diverses etapes de la història de Catalunya.

Però també tenen un elevat valor paisatgístic i simbòlic, amb llocs, monuments i nuclis amb valor cultural capaços d'influir de manera positiva en els entorns banals i desordenats i en la qualitat de vida de la població.

Cal fomentar accions per conservar, restaurar i valorar aquests paisatges, sense haver de congelar-ne les dinàmiques, ja que contenen elements simbòlics i històrics vius i dinàmics (murs de pedra seca, torres, masos, ermites), que poden esdevenir nodes d'activitat cultural i punts d'aproximació a la realitat paisatgística pròpia, alhora que presenten un fort potencial turístic que pot contribuir a dinamitzar les economies locals. Cal evitar també que els canvis d'usos o les noves edificacions en distorsionin els valors.

Les Comarques Centrals disposen d'un elevat patrimoni rural que va més enllà de l'ocupació agrària actual, fruit d'una intensa explo-

tació del territori que va culminar amb la gran extensió del conreu de la vinya quan la fil·loxera va afectar terres franceses. Sota el bosc resten avui murs de pedra seca que apuntalaven feixes, barraques de vinya, camins oblidats i altres construccions fora d'ús.

També existeix un gran patrimoni rural que forma part d'explotacions agràries però que les noves tècniques d'explotació han relegat al desús. Grans tines, cups, basses, sistemes de reg, eres, corrons de pedra, trilladores, assecadors, carros, tartanes, camins que resten abandonats alhora que les terres a què conduïen també es van abandonar. Aquesta és una part important del patrimoni rural que corre actualment un gran risc i que sovint ha estat malvenut pels propietaris o directament espoliat i avui està amb freqüència exposat en indrets fora de context.

En darrer lloc, resta el patrimoni rural associat encara amb la producció activa, l'ús del qual assegura una certa supervivència. Malauradament, aquest patrimoni quasi està relegat als masos, ja que les noves tècniques d'explotació han deixat en desús gran part de l'utilatge i les construccions anteriors als anys seixanta del segle passat.

El manteniment d'aquest patrimoni rural, així com la recuperació d'aquell prou interessant però avui en desús, són importants per mantenir el paisatge en unes condicions adequades per poder co-nèixer quins n'han estat l'origen i l'evolució.

D'altra banda, des de finals del segle xx s'han implantat arreu del territori instal·lacions de generació elèctrica a partir de diverses energies renovables, com ara parcs eòlics i solars. De fet, la instal·lació de parcs eòlics i fotovoltaics per a la producció d'energia elèctrica constitueix un dels principals eixos de la política energètica de la Generalitat de Catalunya per als propers anys en l'àmbit de la lluita contra el canvi climàtic, i, consegüentment, en resulta un factor globalment positiu per al medi i una oportunitat de desenvolupament per al territori.

Ara bé, la dispersió d'aquest tipus d'instal·lacions sobre el territori (per exemple, en determinades línies de carena en el cas dels aerogeneradors) sense la consideració de criteris i mesures d'implantació adequats pot suposar un impacte paisatgístic negatiu.

Criteris

- Cercar fórmules, com ara l'acord de custòdia, per mantenir el cultiu en els camps de conreu en risc d'abandonament.
- Potenciar el desenvolupament de la regeneració natural dels boscos d'alzina i roure, i que els treballs de millora silvícola no malmetin els plançons.
- Realitzar tales més acurades i reduir el combustible vegetal reutilitzant-lo (calefacció, jaç d'animals, etc.) o bé triturant-lo en el lloc.
- Evitar l'abandonament dels conreus de secà per tal de no afavorir la progressiva uniformització de la fisonomia del mosaic agroforestal amb l'augment de l'extensió de la massa boscosa.
- Conservar les construccions aïllades amb valor històric (masies, coberts) i els elements estructuradors del modelatge agrari (estructures de pedra seca) perquè aporten un important valor identitari al mosaic agroforestal.

> Continua de la pàg. anterior

- Incloure en el planejament urbanístic una normativa sobre els camins amb valor històric, com ara els camins rals, els ramaders o els de ferradura.
- Reutilitzar o rehabilitar les construccions aïllades ja existents a l'hora d'instal·lar equipaments públics en espais oberts a fi d'evitar la construcció de noves estructures en sòl no urbanitzable.
- Promoure la divulgació del patrimoni intangible (tècniques agrícoles, contes, cançons, festes, etc.) vinculat amb els diferents escenaris del mosaic agroforestal.
- Vetllar perquè, en els sòls agrícoles d'especial protecció pel seu interès paisatgístic o agrari, del Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, només s'admetin edificacions lligades a l'explotació agrària.
- Restringir, si no estan plenament justificades, les implantacions de construccions, instal·lacions, serveis tècnics i infraestructures en sòl no urbanitzable als cims dels vessants o en punts culminants amb la finalitat de no crear fites noves i de no desfigurar els fons escènics, o bé, també, segons quin sigui el grau d'exposició visual des de la xarxa de carreteres, camins o miradors.
- Deixar lliures de construccions agràries (magatzems, granges, coberts per a la maquinària, sitges, dipòsits, etc.) les àrees d'influència de les construccions aïllades amb valor històric.
- Vetllar perquè els projectes arquitectònics de les construccions agràries incorporin estratègies, criteris i mesures destinats a la bona integració en el lloc.
- Garantir que els projectes arquitectònics dels nous habitatges associats a les explotacions agràries s'inspirin en les constants d'implantació, de composició (mida i forma dels volums) i constructives (el color) de les construccions aïllades amb valor històric del lloc. Així mateix cal tenir en compte el manteniment dels elements estructuradors següents:
  - La xarxa de drenatge natural.
  - La xarxa de camins preexistents, i evitar, si no està justificat, obrir-ne de nous; en aquests casos, cal respectar la topografia, l'estructura parcel·lària del lloc i pavimentar-los amb un ferm permeable.
  - Les separacions topogràfiques, de vegetació i tanques entre conreus i parcel·les.
  - L'estructura parcel·lària; excepte en els casos justificats de concentració parcel·lària en el quals cal ajustar els moviments de terra i minimitzar els desmunts i terraplens.
  - Les construccions i edificacions de pedra seca.
- Prioritzar l'estratègia d'harmonització per als nous projectes d'edificació aïllada, això és, la integració de l'element en el paisatge amb un resultat positiu o com a mínim neutre pel que fa a la qualitat d'aquest paisatge. Les estratègies de mimesi i

d'ocultació (com ara instal·lar pantalles vegetals, i, en concret, d'arbrat, amb espècies i plantacions pròpies del lloc) són les indicades quan no es pot assolir un grau acceptable d'harmonització. Excepcionalment, es pot optar per l'estratègia de monumentalització quan, per l'elevada qualitat formal i per la singularitat del nou element que es vol construir o la seva significació social, aquest hagi de passar a ser un component principal del paisatge.

- Evitar, en totes les intervencions, ocupar els terrenys amb més pendent. Quan siguin necessaris anivellaments, s'ha de procurar evitar l'aparició de murs de contenció de terres, i s'han de salvar els desnivells amb desmunts o els talussos amb pendents que permetin la revegetació. Per tal de minimitzar l'impacte visual, les edificacions s'han d'esglaonar o s'han de descompondre en diversos elements simples articulats, evitant la creació de grans plataformes horitzontals als extrems de les quals s'acumulin importants diferències de cota entre el terreny natural i el modificat.

Criteris exclusius per als parcs eòlics

- Limitar la col·locació de tanques als casos imprescindibles, i, en tot cas, procurar que siguin permeables visualment, accessibles al pas de la petita fauna i que, si es considera oportú, vagin acompanyades de vegetació adequada.
- Evitar la instal·lació de parcs eòlics a una distància reduïda dels miradors de consolidació prioritària definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11.
- Evitar la instal·lació de parcs eòlics a les franges de seguretat a l'entorn dels nuclis amb fesomia singular (patrons urbans i nuclis singulars) descrits a l'objectiu de qualitat paisatgística 1.
- Avaluar les relacions de visibilitat entre els nous parcs eòlics i les àrees paisatgístiques amb valor simbòlic reconegudes en el mapa de valors simbòlics (capítol 5 del bloc 2).
- Prioritzar les localitzacions dels aerogeneradors de dimensions reduïdes en polígons industrials i comercials i àrees periurbanes, si escau.
- Minimitzar els moviments de terres i l'eixamplament o obertura de camins. Evitar alhora l'afectació i el desboscament de masses forestals i permetre la continuïtat de l'activitat agrícola, si n'hi ha, de manera que s'afecti el menys possible la capa d'usos existent. D'altra banda, cal garantir la revegetació de totes les superfícies denudades i el manteniment de la vegetació replantada durant un mínim de dos anys, a base d'espècies autòctones i amb patrons de plantació similars a les formacions presents a l'entorn i pròpies del paisatge de la zona.
- Disposar els aerogeneradors atenent a criteris d'ordre i composició coherents amb el paisatge preexistent. Es considera un bon criteri buscar una geometrització perceptible de la implantació dels molins, mitjançant l'establiment de pautes relatives a les alçàries, distàncies, alineacions, densitat, etc., que són pròpies de la necessària ordenació dels elements artificials repetitius.

> Continua de la pàg. anterior

Criteris exclusius per als parcs fotovoltaics

- Evitar la instal·lació de parcs fotovoltaics en fons escènics emblemàtics.
- Evitar la instal·lació de parcs fotovoltaics a una distància reduïda dels miradors de consolidació prioritària.
- Evitar la concentració de parcs fotovoltaics en les zones de major exposició visual definides en el mapa de grau d'exposició visual ponderada pel nombre d'observadors potencials.
- Prioritzar els parcs fotovoltaics en cobertes d'edificacions existents i futures.
- Prioritzar com a zones d'implantació de parcs fotovoltaics espais degradats per activitats o afectats per infraestructures existents (zones extractives, entorn d'infraestructures viàries, línies elèctriques existents, etc.).
- Ubicar, sempre que sigui possible, els equips necessaris per al funcionament de les instal·lacions de parcs fotovoltaics (llevat dels transformadors) en una sola construcció, prioritant la millora i l'ampliació (si cal) de construccions existents en lloc de la creació de noves construccions. Aquesta hauria d'estar situada sempre que sigui possible a prop de les construccions existents o en cossos annexos a elles. Cal valorar, quan no sigui adjacent o a l'interior de construccions, la conveniència de col·locar-la al més a prop possible del punt de connexió per minimitzar l'estesa elèctrica aèria, o bé soterrar-la.

Criteris comuns per als parcs eòlics i fotovoltaics

- Incorporar la cartografia del Catàleg com a informació de base per a l'eventual revisió del Pla territorial sectorial de la implantació de l'energia eòlica i solar, si escau, de Catalunya i també per la tramitació dels projectes d'instal·lació d'energia eòlica i solar.
- Vetllar perquè l'estudi d'impacte i integració paisatgística preceptiu que acompanya els projectes i plans especials de parcs

eòlics i fotovoltaics, que té el contingut que estableix el Decret 343/2006, de 19 de setembre, incorpori els condicionants establerts en el present Catàleg pel que fa a valors, elements i actuacions en el paisatge.

- Promoure parcs fotovoltaics i eòlics de dimensió petita o mitjana, que aprofitin com a línies d'evacuació la xarxa elèctrica preexistent i que subministrin electricitat als nuclis de població propers.
- Determinar la obligatorietat de soterrar les línies d'evacuació elèctrica dels nous parcs fins a connectar amb la xarxa de distribució existent i projectar-la pel mateix traçat que els accessos a la instal·lació.
- Establir mecanismes que permetin revertir els beneficis d'aquestes instal·lacions, entre altres vies, en la millora i la restauració dels paisatges que envolten els parcs eòlics i fotovoltaics.
- Definir com a estratègia d'implantació, un model territorial per als nous parcs eòlics i fotovoltaics que prevegi els efectes de covisibilitat i l'impacte acumulatiu amb altres parcs existents o futurs. Per assolir aquest objectiu, cal una planificació conjunta dels espais aptes i de la capacitat de càrrega territorial admissible.
- Considerar els trets estructurals del paisatge (geometria del parcel·lari, orografia, camins, xarxa hidrogràfica, vies de comunicació, arbres singulars, murs de pedra seca, formacions vegetals d'interès ecològic o paisatgístic, patrimoni construït, i altres elements de valor històric, natural, estètic, simbòlic i espiritual reconeguts en aquest Catàleg) en el disseny dels parcs eòlics i fotovoltaics, de manera que es mantingui el mosaic territorial existent.
- Garantir la revegetació de totes les superfícies denudades i el manteniment de la vegetació introduïda de manera que es faciliti la integració en superfície de la zona afectada.

245

Accions

- Mantenir en bon estat els camins rurals d'accés a les zones de conreu per evitar l'abandonament per manca d'accés.
- Cercar ajuts econòmics per al conreu d'àrees destinades a l'alimentació d'espècies faunístiques protegides.
- Determinar, mitjançant un catàleg d'espècies vegetals, aquelles que millor s'adaptin a les condicions del lloc.
- Difondre, promocionar i divulgar les espècies conreades a cada indret (etiqueta km 0) per tal de contribuir a la seva viabilitat econòmica.
- Establir mecanismes de coordinació i ajut per a la reconstrucció de masies i la seva posterior adhesió a la xarxa de turisme rural.
- Elaborar estudis del grau d'ocupació i l'estat de conservació de les construccions rurals per promoure la rehabilitació i possible conversió a altres activitats com l'allotjament de turisme rural com a part del sistema econòmic i turístic de la regió.
- Elaborar un inventari de les principals construccions en sòl no urbanitzable de les Comarques Centrals que estiguin fora d'ús i que tinguin una baixa qualitat paisatgística. Es podrien especificar noves finalitats per a cada construcció (eliminació, reutilització per a usos diferents, etc.).
- Fer un estudi paisatgístic integral i global del conjunt de projectes eòlics presentats per a les unitats de les Comarques Cen-

Continua a la pàg. següent >

> *Continua de la pàg. anterior*

trals que incorpori tant aspectes del mateix territori receptor com la percepció social que en té la població.

- Promoure la regulació en els nous plans d'ordenació urbanística municipals, o en la revisió dels vigents, de la implantació d'instal·lacions eòliques o solars dins dels respectius termes municipals i determinar les àrees que en queden excloses. En

aquest sentit, prendran la informació continguda al Catàleg com a material de referència.

- Sensibilitzar la població sobre la funció d'aquestes instal·lacions elèctriques en termes de producció d'energia renovable i sobre les possibilitats d'integració paisatgística d'aquestes centrals.

Objectiu de qualitat paisatgística 11

Un sistema d'itineraris i miradors que ofereixin les seqüències visuals i les vistes panoràmiques més rellevants i que permetin descobrir la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Centrals.

Mirador de paisatge al Solsonès. Adriana Olsina

Una de les formes contemporànies de contemplació dels paisatges, tant urbans com rurals o naturals, és a través dels miradors. Aquests espais privilegiats ens inviten, sedueixen, estimulen, i, evidentment, ens faciliten la contemplació i l'estima pels paisatges, alhora que hi podem experimentar veritables sensacions de plaer i tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació merament visual, sinó també emocional i vivencial.

Els miradors més estratègics s'acostumen a localitzar en llocs elevats, accessibles, amb gran amplitud escènica i vistes atractives i variades que permeten captar tots els matisos dels paisatges i fins i tot interactuar-hi. En aquest sentit, la geomorfologia de les Comarques Centrals afavoreix l'existència d'una gran multitud de cims i altres enclavaments enlairats, aptes per contemplar el paisatge en tota la seva extensió: cims, edificis públics de les ciutats, muralles, torres, castells, ermites, marges de les carreteres, etc. Són llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per a la població, com per exemple moltes ermites o santuaris.

Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per interpretar els paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat es poden induir a través d'altres tipus d'elements més suggeridors, o simplement pel propi coneixement, percepció i mirada. La conversió d'aquests indrets en miradors amb totes les condicions necessàries i la creació d'una xarxa integrada de miradors pot esdevenir una oportunitat per a la promoció turística i una de les formes més efectives de sensibilitzar la població respecte als valors del paisatge.

248

Seguint els criteris esmentats, a les Comarques Centrals s'han detectat vuitanta-dos miradors principals per les panoràmiques paisatgístiques que ofereixen (vegeu el mapa de Rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge del capítol 6 del bloc 2). Els que destaquen per les àmplies panoràmiques, per la singularitat d'aquells paisatges que es poden contemplar, i perquè a més tenen un cert reconeixement popular, són els següents:

Serra-seca
Tossal de la Creu de Codó
Mirador de Gresolet
Santuari de Bellmunt
Puig de la Força
Matagalls
Puigsagordi
Santuari dels Munts
Castellvell de Solsona
Castell de Cardona
Castell de Balsareny
Montcau
Castell de Boixadors
Torre de la Manresana

Castell de Queralt
Tossa de Montbui
Sant Jeroni
Santuari de Lurdes
Santa Maria de la Guàrdia
Santuari de Queralt

Itineraris

D'altra banda, cal tenir present que les carreteres són actualment les principals vies de penetració i coneixement dels paisatges i un element fonamental del model territorial. Les principals rutes, motoritzades i no motoritzades, són una oportunitat per a l'observació i el gaudi dels paisatges de les Comarques Centrals perquè ofereixen una visió dinàmica del paisatge que en permet copsar els elements més rellevants.

Els itineraris motoritzats, que transcorren principalment per carreteres de la xarxa viària, i, en algun cas, per camins i pistes forestals o rurals en un estat acceptable i autoritzat per a la circulació, permeten contemplar una àmplia varietat de paisatges. Els itineraris no motoritzats, al seu torn, permeten fixar-se en els detalls i els elements menuts presents en els paisatges, i afavoreixen una contemplació i interacció més reflexiva sobre els paisatges observats.

Tant uns com els altres recorren aquells paisatges o sectors del paisatge que són més valorats (vinyes, espais naturals, espais urbans, etc.), però també a través de vies i camins que puguin fer valer espais menys valorats o els més degradats. Tenint en compte que els valors del paisatge s'aprecien a partir de la seva percepció, és un objectiu d'abast general facilitar l'accés dels ciutadans a aquells llocs on la percepció i la interacció amb el paisatge són més àmplies i suggeridores. Els itineraris motoritzats i no motoritzats (vegeu el mapa de rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge del capítol 6 del bloc 2) més destacats identificats per a les Comarques Centrals són els següents:

Itineraris motoritzats:

- Eix Transversal, d'Espinelves a Pujalt (C-25)
- Eix del Llobregat, de Castellbell i el Vilar al túnel del Cadí (Guardiola de Berguedà; C-16)
- Nacional II, de la Panadella (Montmaneu) al Bruc (A-2)
- Eix del Cardener, de Monistrol de Montserrat a Solsona (C-55)
- Eix del Congost, d'Aiguafreda a la Farga de Bebié (Montesquiu, les Lloses; C-17)
- Carretera de Moià, de Manresa a Vic (N-141c)
- Carretera de Valls, de Manresa a la Llacuna (C-37)
- Eix Prepirinenc, de Castellar de la Ribera a Borredà (C-26)
- Carretera d'Olost, de Vic a Berga (C-154)

Itineraris no motoritzats:

- GR-1 Sender Transversal, d'Alpens al coll del Vent (Odèn)
- GR-2 la Jonquera – Aiguafreda, del coll Sabastida (Rupit i Pruit) a Can Brull (Aiguafreda)
- GR-3 Sender Central de Catalunya, del castell de Milany (Vidrà) a Santes Creus del Bordell (Pinell de Solsonès)
- GR-4 Puigcerdà – Montserrat, de Comabella (Bagà) al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
- GR-5 Sender dels Miradors, del molí de l'Adrobau (Montseny, el Brull) al Cafè (el Brull)
- GR-7 Andorra – Fredes, de coll de Port (Josa i Tuixén, la Coma i la Pedra) a Bellprat
- GR-96 Camí Romeu a Montserrat (de Sant Miquel de Gonerres a Monistrol de Montserrat)
- GR-107 Camí dels Bons Homes, del santuari de Queralt (Berga) al coll de Pendís (Bellver de Cerdanya, Guardiola de Berguedà)
- GR-150 Entorn a la serra del Cadí, del coll de Pal (Bagà) al coll de Mola (Gósol)
- GR-151 Camí Oliba, de Montserrat als Pirineus
- GR-171 Santuari de Pinós – refugi del Caro, del santuari de Pinós (Pinós) a la Fita (Castellfollit de Riubregós)
- GR-172 Bellprat – refugi de la Mussara, de Bellprat al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
- GR-176 Ruta de les Vint Ermites, circular pel rodal de Navàs i Puig-reig
- GR-177 Ruta del Moianès, circular per tot l'àmbit del Moianès
- GR-179 Sender dels Maquis, del santuari de Queralt (Berga) al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
- GR-210 Ruta del Ter, de la Farga de Bebié (Montesquiu) al pantà de Sau (Vilanova de Sau)
- GR-241 Sender circular de Borredà

Criteris

- Definir en el planejament urbanístic una xarxa de punts culminants com a miradors fixos i una xarxa de carreteres i camins com a miradors lineals en els quals la percepció i la interacció amb el paisatge hauria de ser àmplia i suggeridora.
- Promoure, els agents públics i privats, l'ús dels miradors i dels itineraris paisatgístics com una estratègia més de sensibilització envers el paisatge.
- Condicionar els miradors de manera austera amb la finalitat de no artificialitzar els llocs i de no interferir en la contemplació de les vistes panoràmiques. És a dir, cal evitar que l'emplaçament de construccions o instal·lacions alteri la qualitat de les vistes principals, i les preexistents que desfigurin la imatge de proximitat s'han de traslladar o enderrocar.
- Condicionar els itineraris paisatgístics amb solucions constructives i acabats d'acord amb els valors, amb la naturale-

sa de la via (carretera, xarxa ferroviària o camí), i, sobretot, amb la voluntat de crear una imatge global que sigui coherent amb els entorns que travessa; com també potenciar la creació de seqüències visuals i d'escenes panoràmiques intencionades.

- Facilitar, i també preveure en el planejament urbanístic, l'accés des dels assentaments urbans als miradors i als itineraris, però, sobretot, als ubicats dins l'àrea periurbana i als que ofereixin unes millors vistes panoràmiques.
- Evitar que la construcció de nova xarxa viària i ferroviària fragmenti els itineraris no motoritzats.
- Vincular la xarxa de miradors i d'itineraris del Catàleg dins les estratègies turístiques de les Comarques Centrals que ja s'estan duent a terme, per tal de fomentar el paisatge com un atractiu turístic de primer ordre.

Accions

- Afegir els miradors esmentats en el Pla territorial parcial.
- Afegir la xarxa d'itineraris, motoritzats i no motoritzats, paisatgístics esmentats en el Pla territorial parcial de les Comarques Centrals.
- Considerar la xarxa de miradors i d'itineraris paisatgístics esmentats com un recurs més per a l'oferta turística supramunicipal de les Comarques Centrals.
- Consensuar, entre els agents públics i privats, un protocol per condicionar, senyalitzar i mantenir la xarxa de miradors i d'itineraris.
- Editar, els poders públics, amb la col·laboració d'entitats, guies oficials d'interpretació del paisatge, divulgació de la xarxa de camins, assenyalament de fites, espais d'interès, mesures de manteniment i mesures complementàries de seguretat

Objectiu de qualitat paisatgística 12

Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat, així com unes singularitats geomorfològiques preservades com a elements configuradors i emblemàtics del paisatge.

250

Les fites i fons escènics són elements del paisatge que cal preservar. Oriol Clavera

Les Comarques Centrals mantenen unes perspectives paisatgístiques o relacions entre figura i fons (nuclis amb fesomia singular, singularitats geomorfològiques, fons escènics) que tenen un paper rellevant en la composició de les imatges que es perceben i fan valer la diversitat, la particularitat, la bellesa, la història i el significat dels seus paisatges. És important mantenir un paisatge que conservi, recuperi i faci valer aquests referents visuals i identitaris més notables.

Algunes de les muntanyes de les Comarques Centrals, pel seu paper de fons escènics visibles des de bona part del territori, esdevenen clarament identificables i són emblemàtiques per a la població. Els principals fons escènics emblemàtics de les Comarques Centrals són: el Port del Comte, el Pedraforca, Penyes Altes de Moixeró, serra de Busa, serra de Queralt, la Quar, el Collsacabra, la tossa de Montbui, la serra de Bellmunt, Sant Llorenç del Munt, el Montseny i Montserrat.

En els paisatges de les Comarques Centrals són abundants les singularitats puntuals, de tipus geomorfològic, que sovint formen part dels fons escènics o esdevenen fites clarament identificables. Les principals singularitats geomorfològiques de les Comarques Centrals són: la Muntanya de Sal de Cardona, el Montcau, Montserrat, els cingles de la serra de Busa i el Lord, els cingles de Tavertet, el Pedraforca, els turons de la plana ausetana, els serrats i costes de Torelló i les fonts del Llobregat. També són fites del paisatge els nuclis amb una fesomia singular (que formen la silueta urbana o skyline de pobles i ciutats) i els castells que, per la seva ubicació elevada, en una plana, sobre una carena, etc., i pel seu valor, constitueixen components clau de les imatges del territori. Aquests fons escènics i fites tenen un eminent valor paisatgístic tant des del punt de vista simbòlic i identitari com estètic, per la qual cosa requereixen unes mesures i accions específiques per preservar-los i potenciar-ne el valor.

Criteris

- Delimitar en el planejament urbanístic àrees a les formes de relleu amb la finalitat de garantir la imatge de conjunt dels fons escènics, singularitats geomorfològiques i fites esmentades. En conseqüència, caldria regular la mida, la forma i el color dels volums de les construccions, instal·lacions i serveis tècnics.
- Minimitzar, en la mesura que sigui possible, les grans construccions, les alteracions geomorfològiques o la instal·lació de torres de radiocomunicació, parcs eòlics o altres elements en llocs que puguin distorsionar notablement els fons escènics emblemàtics següents: el Port del Comte, el Pedraforca, Penyes Altes de Moixeró, serra de Busa, serra de Queralt, la Quar, el Collsacabra, la tossa de Montbui, la serra de Bellmunt, Sant Llorenç del Munt, el Montseny i Montserrat.
- Preservar, en la mesura que sigui possible, la imatge de les singularitats geomorfològiques següents: la Muntanya de Sal de Cardona, el Montcau, Montserrat, els cingles de la serra de Busa i el Lord, els cingles de Tavertet, el Pedraforca, els turons de la plana ausetana i els serrats i costes de Torelló.
- Limitar, pel fet de ser escenaris especialment fràgils, la concessió de noves llicències d'explotació d'activitats extractives en els paisatges constituïts per les fites, singularitats geomorfològiques i fons escènics esmentats.
- Promoure les actuacions encaminades a recuperar els fons escènics i les fites que hagin estat malmeses per construccions o infraestructures. En aquest sentit, s'han de potenciar els moviments de terra destinats a restituir la morfologia natural degradada.
- Minimitzar els moviments de terres motivats per l'agricultura, les infraestructures i les edificacions que no haurien d'anar més enllà dels que siguin estrictament necessaris.
- Integrar els moviments de terra (desmunts, terraplens) prenent com a referència les característiques del sòl pel que fa al pendent i garantint una revegetació coherent amb el paisatge de l'entorn.
- Preservar la morfologia pròpia del lloc en el cas dels espais d'interès geològic de Catalunya que estan llistats a l'objectiu de qualitat paisatgística 9.

251

Accions

- Protegir tots els fons escènics i les singularitats geomorfològiques que identifica el Catàleg i esmentats anteriorment, com a referents paisatgístics i identitaris de les Comarques Centrals.
- Promoure l'elaboració d'un inventari d'edificacions i infraestructures existents a les Comarques Centrals que obstaculitzen o desvirtuen la imatge de les fites i fons escènics des dels miradors i itineraris definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 11, així com d'altres indrets d'accés, avaluant-ne el grau d'impacte visual i determinant estratègies d'integració, o, si escau, eliminació.
- Promoure la recuperació de fons escènics, singularitats geomorfològiques i fites que hagin estat malmesos per construccions

> *Continua de la pàg. anterior*

o infraestructures. S'han de prioritzar aquelles actuacions que afectin les fites, singularitats geomorfològiques i fons escènics esmentats.

- Establir, els poders públics, programes d'educació i interpretació que relacionin i expliquin la presència i la localització dels fons escènics i les fites de les Comarques Centrals i els relacionin amb la resta de valors paisatgístics que contenen.

Proposta de criteris i accions transversals

La proposta de criteris i accions presenta un conjunt d'elements transversals que depassen els dotze objectius de qualitat paisatgística i que també han de ser considerats a les Comarques Centrals. A continuació, es presenten les propostes de criteris i accions relatius a aquests elements transversals i que són aplicables a l'àmbit territorial de les Comarques Centrals:

- Promoure la creació de figures de gestió supramunicipals amb l'objectiu que les diferents administracions consensuin les mesures i accions de manera compartida i estableixin mecanismes de gestió conjunta.
- Desenvolupar instruments que permetin la concertació i el consens en relació amb la gestió, l'ordenació i la protecció del paisatge per part dels diferents agents de les Comarques Centrals que hi intervenen (polítics, econòmics i socials). Un exemple dels instruments que cal desenvolupar són les cartes del paisatge, com la que ja s'està desenvolupant al Lluçanès.
- Garantir els mecanismes adequats per a la participació dels ciutadans en les decisions futures que afectin el paisatge, com una via de reconeixement dels seus paisatges. En aquest sentit, cal

establir procediments (enquestes, fòrums de debat, etc.) per a la participació activa de la població. Els mecanismes de participació haurien d'incloure la presentació d'informació visual info-gràfica i tècniques de modelització que facilitin la comprensió.

- Incorporar la valoració dels elements intangibles del paisatge (simbòlics, identitaris, etc.) en els procediments de participació a escala local, ja que sovint aquests elements són més fàcilment perceptibles pels habitants o els visitants d'un territori.
- Fomentar l'educació en els valors del paisatge a la població de les Comarques Centrals com a mecanisme de conscienciació de la necessitat de gestió, ordenació i protecció del paisatge. És molt important que una societat aprengui a conèixer els seus paisatges i els trets que els defineixen per tal de donar-los valor i reconèixer quan i per què aquests valors poden estar en perill. Una primera via és la publicació del Catàleg de paisatge.
- Protegir i fer valer el patrimoni intangible vinculat al paisatge (tècniques tradicionals de treball de la terra, contes, cançons, pintura de paisatge, etc.), que han contribuït a la identitat dels paisatges.
- Endegar una gestió activa del paisatge no visual, per exemple, l'acústic, identificant les característiques no visuals del paisatge.